Heemkundekring "Philippuslandt"

Colofon

"Cronicke van den lande van Philippuslandt" is een uitgave van de Heemkundekring "Philippuslandt". Het tijdschrift verschijnt 2 tot 3 maal per jaar.

Onder redactie van:
J.J. Heijboer
J. Kempeneers
E. van der Vlies-van Dijke

ISSN 1569-2922

Bestuur:
A.P.A. Vleghels, voorzitter
Tel. 0167 572936
E-mail: fons.vleghels@gmail.com

A. Wisse, 2e voorzitter
A. Quist, secretaris
W.S. van Hoeve, penningmeester
P. den Braber, 2e penningmeester
E. van der Vlies-van Dijke
M. W. Wolse-Prosman

Secretariaat:
Marietjespad 26
3241 BN Middelharnis
Tel: 0187 663844
E -mail: bramquist@kpnplanet.nl

Ledenadministratie:
J. Kempeneers-Kaashoek

Lay-out en omslagontwerp:
Jan-Willem Kempeneers

K.v.K. nr.: 22.047.800
Rabobank: 3402.12.489

Website: http://www.sint-philipsland.nl

Speciale prijs € 11,50

Nog beperkt voorradig: Een eeuw klassefoto's door Jan Kempeneers m.m.v. H. Uil.

100 jaar klassenfoto's van de Openbare school en de Christelijke scholen te Sint Philipsland en Anna Jacobapolder en van de kleuterschool prinses Marijke. Te bevragen bij Jan Kempeneers 0167-572996

Noteer alvast in uw agenda!

In het verenigingsgebouw aan de Schoolstraat zal op **dinsdagavond 3 november om 19.30 uur** een bijeenkomst voor de leden worden gehouden. Op deze avond zullen mogelijk enkele officiële mededelingen worden gedaan. Het belangrijkste punt voor deze avond is de Power Point lezing van de bekende boswachter van Staatsbosbeheer, de heer Dirk Fluit. Hij weet ons te boeien met de veelheid en kleurige aanwezigheid van bloemen, planten en vogelsoorten in onze natuurgebieden op Tholen en Sint Philipsland. U wordt van harte uitgenodigd om op deze avond aanwezig te zijn. In de pauze zal u koffie en cake worden aangeboden.

Inhoudsopgave

Van de redactie	1
Even voorstellen	2
Tijden veranderen	3
Molen Sint Philipsland weer klaar voor gebruik	4
Schipper in oorlogstijd	5
Overzicht van het kerkelijk leven te Sint Philipsland in de 20e eeuw, deel 2	13
Mededelingen en foto's uit de oude doos	23

Van de redactie

Wederom bieden we u het verenigingsblad van onze kring aan. Kort gezegd: "de Cronicke". Zoals op de voorpagina staat aangegeven: nummer 2 van de negende jaargang. Steeds denk je weer tijd genoeg te hebben om de leden het volgende nummer op tijd te kunnen aanbieden. Steeds blijkt dat je tijd genoeg hebt om het nieuwe nummer op tijd af te ronden. Maar het blijkt dat we ons daar steeds weer in kunnen vergissen. We hebben in onze gedachten steeds maar weer tijd genoeg, maar het is bij mij ook precies zo als bij degenen die je dikwijls hoort zeggen: Het lijkt of de tijd steeds sneller gaat. Dat is natuurlijk niet zo, want onze dagen tellen nog steeds hetzelfde aantal uren als voorheen en ook de indeling van ons kalenderjaar is precies hetzelfde als de jaren die ons al zijn voorbij gesneld. Waar zijn de jaren gebleven, zo wordt er wel gezegd. Een ding is zeker: elk jaar wordt met haar geschiedenis in de rol der eeuwen opgetekend en bijgeteld. Ook bij de jaren die wij intussen op deze aarde hebben geleefd.

Ik hoop dat we u met de inhoud van deze nieuw verschenen Cronicke wederom tevreden kunnen stellen. Steeds maar weer is er inspiratie nodig om het nieuwe nummer inhoud te geven dat niet alleen de leden van onze kring, maar ook lezers van ons verenigingsblad boeit. De leden ontvangen het, maar het zal u niet verbazen dat het aantal lezers vele malen hoger ligt dan het aantal leden. Via verschillende kanalen wordt ons dat duidelijk. Heemkunde is voor meerderlei uitleg vatbaar. De voorkeur van de een gaat uit naar een wetenschappelijk artikel met een uitgebreid notenapparaat. De ander geeft de voorkeur aan een herkenbaar verhaal waar hij zijn (vroegere) woonplaats, zijn familie en zijn voorgeslacht in kan herkennen. We zijn er inmiddels wel achter dat onze leden en lezers voor het merendeel aan het laatste de voorkeur geven. Uit de verschillende ruilabonnementen in het 'Zeeuwse' blijkt dat er ook bij zusterverenigingen belangstelling bestaat voor eenvoudige verhalen.

Ons hoofdartikel in deze aflevering gaat over een schipper in oorlogstijd. Van Marianne Zuidweg-Kosten kreeg ik een aantal jaren geleden een levensschets van haar opa Pieter Johannes Wagemaker. Hij kwam uit een eenvoudig arbeidersgezin. Zij had de gegevens uit overlevering opgetekend. In het leven van opa Wagemaker was nogal het een en ander gepasseerd. Het leek mij nuttig om het voor ons nageslacht op te tekenen. Zowel de kleindochter als haar moeder Adrie Kosten-Wagemager hebben er –nadat ze het hadden gelezen- ermee ingestemd om het te publiceren.
Een tweede artikel is het vervolg op het kerkelijk leven in de vorige eeuw, dat deze keer hoofdzakelijk op Anna Jacobapolder is toegespitst. Dus ook deze keer nemen we weer een stukje in het kader van het 'Religieus Erfgoed' onder de loep. De herdenking van het religieus erfgoed is immers niet aan één jaar gebonden. Wederom heb ik over dit thema een vervolg laten liggen, dat ik in onze volgende Cronicke verder hoop uit te werken. Ook over de Hervormde gemeente hebben we na deze twee afleveringen immers nog een stukje schrijfschuld.

We willen u ook nog melden dat onze heemkundekring 'Philippuslandt' dit jaar begon met een aantal bestuursleden dat statutair onverantwoord was. Nadat Anja Neele haar dubbelfunctie van secretaris/penningmeester aan het begin van dit kalenderjaar moest staken in verband met haar drukke en verantwoordelijke baan, zag het bestuur zich voor het blok gezet om gericht op zoek te gaan naar bestuursleden. Dat is gelukt! Nu ik deze letters neerschrijf heeft onze heemkundekring een volledig bestuur. Op de laatst gehouden bestuursvergadering zijn ook de posten van het dagelijks bestuur volledig ingevuld. Zie daarvoor de herziene versie in de Colofon op de binnenzijde van de omslagpagina. Daarnaast mag het bestuur zich sinds een aantal maanden verheugen op een flinke aanwas van leden. Zoals we in de streekbladen hebben kunnen lezen, ligt het aantal leden momenteel boven de 500. Erg verheugend en tevens belangrijk voor de kring vinden we, dat zich dit jaar een aantal jonge gezinnen hebben aangesloten. Voor meer gegevens en hun eerdere taak in de maatschappij hebben we de nieuwe bestuursleden zelf aan het woord gelaten onder het kopje: "Even voorstellen". Onze nieuwe voorzitter Fons Vleghels had de behoefte om in een apart artikel nog een nadere toelichting geven. Leest u zelf maar

Daarnaast heeft de heer Dirk Haak op ons verzoek een verslag geschreven over de restauratie van de korenmolen De Hoop. Als deskundig adviseur heeft hij de opdrachtgever met raad en daad tijdens de restauratie ter zijde gestaan. Sint Philipsland is Sint Philipsland weer nu de okergele molen weer in volle glorie op de verhoogde terp bij de haven staat te prijken. Molenaar Jan Reijngoudt zet de wieken weer naar de wind en laat de geheel gerestaureerde molen weer regelmatig draaien.

Jan Kempeneers
Mosselkreekstraat 12
4675 BP Sint Philipsland
jkempeneers@hetnet.nl

Even voorstellen

Graag geef ik gevolg aan het verzoek van de redactie om mij als mogelijk nieuw bestuurslid aan de leden voor te stellen. Mijn naam is Fons Vleghels, 61 jaar oud en ben getrouwd met Annie Steijn. Ik ben een geboren en getogen Bergenaar en heb daar mijn hele leven lang gewoond. Sinds oktober 2006 wonen wij in "even buiten" aan de Oostdijk waarmee een lang gekoesterde wens van Annie om weer in Sint Philipsland te wonen, in vervulling is gegaan.

Ik heb 41 jaar in diverse (bestuurlijke) functies bij de Belastingdienst gewerkt. Sinds januari 2005 geniet ik van de VUT en dat bedoel ik dan vooral letterlijk want met onze verhuizing naar Flipland zag ook ik een wens in vervulling gaan om na een leven lang binnen achter een bureau eindelijk "naar (even) buiten" te kunnen.
Een oud collega van mij met wie ik bij de Belastingdienst werkte, bracht Jan Kempeneers op het spoor om mij te benaderen voor een functie in het bestuur van de heemkundekring "Philippuslandt".

Enigszins verrast was ik dan ook wel toen ik enkele maanden geleden op een onverwacht moment Jan aan de telefoon kreeg die mij vroeg of ik na wilde denken over de vacante voorzittersfunctie.
In dat gesprek merkte Jan op erg verontrust te zijn omdat de bezetting van het bestuur in een ernstige impasse verkeerde en dat zelfs het voortbestaan van de vereniging aan een zijden draadje hing.
Mijn opvatting is altijd geweest dat de geschiedenis van een stad of dorp bewaard moet blijven en dat er al zoveel waardevols nodeloos verloren is gegaan. Wat nu weer dreigt met de weegbrug te gebeuren, moeten we dan ook met al onze beschikbare energie proberen te voorkomen.
Jan wist in ons telefonisch onderhoud bij mij een gevoelige snaar te raken en ik heb hem dan ook beloofd de eerstvolgende bestuursvergadering te bezoeken om aan de sfeer te proeven.
Inmiddels gaat het proeven steeds lekkerder smaken, binnen nu en enkele weken verwacht ik dan ook definitief te kunnen beslissen of ik tot het bestuur toetreed.

Op verzoek van de redactie wil ik me graag in ons blad aan u voorstellen. Mijn naam is Bram Quist, inmiddels 68 jaar jong en gepensioneerd.
Sinds februari van dit jaar ben ik secretaris van Heemkundekring "Philippuslandt". Een vraag in de rubriek "Tholenderwijs" in ons streekblad de Eendrachtbode bracht mij op het idee te reageren. Daarin werd dringend een secretaris gevraagd voor deze vereniging omdat Anja Neele-Kempeneers per 1 januari haar dubbelfunctie van secretaris-penningmeester heeft neergelegd.
Ik heb mij beschikbaar gesteld, omdat ik belangstelling heb voor de geschiedenis van "De Polder" en Flupland" en haar inwoners. Daarnaast heb ik ervaring met secretariswerkzaamheden.
Graag wil ik iets meer over mijzelf vertellen, zodat u mij wat beter leert kennen, voor zover dat niet reeds het geval is.
Ik ben in "De Polder" geboren en heb er gewoond tot mijn 22ste jaar. Ik ben getrouwd met Ina Nouwen, eveneens afkomstig uit "De Polder". We hebben een zoon en een dochter en vier kleinkinderen. Ik ben 40 jaar werkzaam geweest bij de Rijkswaterstaat; eerst bij de Deltadienst in Zierikzee en daarna in de wegenbouw, respectievelijk in Gorinchem en Maassluis.
In mijn vrije tijd heb ik vrijwilligerswerk gedaan (school, kerk, humanitair, sport), getuinierd (grote moestuin) en gesport (judo, hardlopen).
Sinds ruim een jaar wonen wij nu met veel plezier in Middelharnis (Meneerse).
We komen wekelijks in "De Polder"en "Flupland", lezen het plaatselijke nieuws en maken een praatje met deze en gene. Zodoende blijven we aardig op de hoogte van de gebeurtenissen op het eiland.

Prieneke van Hoeve heeft na het afronden van haar studie sociologie een groot aantal jaren in het buitenland gewerkt. Ze is werkzaam geweest op het gebied van Europese integratie en ontwikkelingssamenwerking. Het viel haar op dat in de meeste Afrikaanse landen, waar ze gewoond heeft, de voorouders en de lokale geschiedenis een grote rol in het dagelijks leven speelden. In haar laatste Afrikaanse standplaats - Harare- is ze zelfs lid geweest van zowel de Zimbabweaanse Historische Vereniging als de Zimbabweaanse Pre-historische Vereniging.

Dit graven in het verleden heeft haar belangstelling voor haar eigen voorouders èn de lokale geschiedenis aangewakkerd. Ze is zodoende lid geworden van de genealogische vereniging De Zeeuwse Stam en heeft met behulp van deze club eerst haar familie geschiedenis uitgezocht en vervolgens haar kwartierstaat gepubliceerd. In dit kader past natuurlijk ook haar belangstelling voor en lidmaatschap van de Heemkundekring "Philippuslandt". Sinds afgelopen januari hoopt ze -als penningmeester- op een meer actieve manier haar bijdrage te kunnen leveren aan het functioneren van de Heemkundekring.

Ik ben Marieke Wolse-Prosman. Woonachtig aan de Zuiddijk in een huis uit 1910. Geboren ben ik in Driebruggen, een klein dorp in Zuid-Holland. De bevolking heeft daar een eenvoudige inslag. Al vanaf 1982 woon ik in Sint Philipsland. Daar ben ik ook de man van mijn leven tegengekomen: Jan Wolse. Een begrip in Flupland. Sinds het voorjaar van 2009 mag ik met veel plezier zitting hebben in het bestuur van de heemkundekring Philippuslandt.
Veel mensen in Flupland heb ik leren kennen in de taxi. Jarenlang heb ik mensen mogen begeleiden naar en ook wel in het ziekenhuis. Erg interessant en dankbaar werk. Sinds een paar jaar zijn we gestopt met de taxi en heb ik meer tijd gekregen om mezelf verder te ontwikkelen. Via het LOI volg ik twee lerarenopleidingen: geschiedenis en zorg en welzijn. Momenteel help ik Jan nog wat met de administratie en verder geef ik een aantal dagen les op het Calvijn College in Tholen in het mooie vak geschiedenis en verzorging met wat biologie. Voor mijn opleiding ben ik een plaatselijk onderzoek aan het doen in het archief van de gemeente Tholen. Daar onderzoek ik een handgeschreven boek uit de periode 1876-1899. Daarin staan alle proces verbalen en relazen over de ondeugende Fluplanders. Best interessant. Als ik klaar ben, zal ik aan Jan Kempeneers vragen of hij een artikel hierover wil opnemen in de Cronicke.
In de komende tijd hoop ik mijn steentje te kunnen bijdragen aan het bestuurswerk voor de heemkundekring Philippuslandt.

Tijden veranderen

In 1976 werd ik benoemd als leidinggevende van een afdeling... Daartoe werd ik verplaatst van Bergen op Zoom naar Tilburg. Het team waarvoor ik verantwoordelijk werd, behandelde behalve de inkomstenbelasting ook de vermogensbelasting en de premieheffing. Dat was een voordeel omdat ik in deze belastingmiddelen was opgeleid en daarin voorheen steeds werkzaam was geweest. Anders gezegd, ik beheerste de problematiek en mijn medewerkers konden altijd met hun vragen bij mij terecht. Ik was belastingambtenaar maar die conclusie had u vast al wel getrokken!

Door Fons Vleghels

Als medewerker wist je in die jaren niet beter dan dat de chef van alles op de hoogte was en als leidinggevende gaf je dat een zeker gevoel van macht. De medewerkers in mijn team waren voor 80% mannen en 20 % vrouwen die overigens wel getrouwd konden zijn maar nog geen moeder, want het moederschap had in die jaren onmiddellijk ontslag tot gevolg. Er bestond nog geen ouderschapsverlof, zwangerschapsverlof, bevallingsverlof, adoptieverlof, calamiteitenverlof, zorgverlof (lang/kortdurend), compensatieverlof, studieverlof, deeltijd, VUT, FPU, loopbaanbegeleiding, PAS regeling, levensloopregeling enz. Iedereen werkte 40 uur, de chef was de baas en werd altijd aangesproken met meneer of u, ook al was je nog maar 28 jaar zoals ik destijds. Tegenspraak werd bijna niet geduld.

De 'peeschrievers' voor de weegbrug aan de haven. Staand, 3e van links is weger Johannes Geense. Staand, 2e van rechts is schipper/bevrachter Johannes Faasse (Pintje).Zittend, 2e van rechts is Veerman Cornelis van den Berge. De foto is gemaakt in 1910.

Heerlijk overzichtelijk allemaal en wanneer je als leidinggevende je vak beheerste, had je een best leven. Nauwelijks 10 jaar later was een aantal van bovengenoemde regelingen intussen wel ingevoerd. Het takenpakket binnen een afdeling was veel omvattender geworden, mede met de komst van de automatisering en digitalisering. De medewerker had veel meer rechten verworven en kon bij een ondernemingsraad terecht in geval van een geschil met zijn/haar leidinggevende. Kortom, de taak van een leidinggevende was lang niet meer als die van de vroegere chef temeer omdat die deel was gaan uitmaken van een managementteam en dat vereiste weer heel andere vaardigheden. Van een leidinggevende werd dan ook verwacht dat hij zijn afdeling kon managen en de medewerkers werden min of meer zelfsturend. In de praktijk betekende dit dat vragen en problemen zelf of met de hulp van collega's opgelost dienden te worden, de leidinggevende was niet meer van alles op de hoogte en bovendien zeer regelmatig afwezig i.v.m. vergaderingen, congressen, cursussen, deelname aan werkgroepen enz. Aanvankelijk had ik met de

De Fluplandse bevolking mag met gepaste trots weer pronken met haar gerestaureerde molen op de dijk bij de haven. Links is nog net de uit 1935 daterende weegbrug zichtbaar.

gehouden met het vernieuwen van enkele boventafelelement-stukken, maar toen deze verwijderd waren bleek dat er geen of nagenoeg geen verbinding zat tussen de stijlen en deze onderdelen. Bovendien bleek bij de verschillende stijlen sprake te zijn van een hoogteverschil van meer dan 7 cm. Dit niet geringe mankement moest verholpen worden door het opnieuw inbrengen van pennen en vulstukken zodat een vlak en stevig geheel ontstond waarop het neuten kruiwerk weer aangebracht kon worden (dit is het glijvlak waarop de kap naar de wind gezet kan worden). Door deze manier van werken konden de stijlen van het achtkant, hoewel niet allemaal meer helemaal gaaf maar duidelijk getekend door ouderdom, blijven staan. Bij het afnemen van de kuip (dat is de ring die regelt dat de kap niet van de romp afschuift), er regelmatig "afgesukkeld" is in het verleden. Immers, aan *een* zijde was de opstand minder dan 2cm., terwijl aan de andere zijde meer dan 10 cm. werd gemeten.

Tot slot

Bij het beschrijven van een restauratie als deze ontkom je er niet aan met vaktermen de lezer de noodzaak van sommige vervangingen duidelijk te maken. Ik hoop er in te zijn geslaagd desondanks een duidelijk beeld te hebben geschetst van de noodzaak en het belang van de restauratie. Het karwei is geklaard, wat nog rest is het aanpassen van het terrein en (i.v.m. de veiligheid) het plaatsen van de hekken rondom de molen. Het was een lange en moeizame weg om tot dit resultaat te komen maar de bevolking van Flipland mag met gepaste trots pronken met haar gerestaureerde molen bij de entree van het dorp.

De wederwaardigheden van het echtpaar Wagemaker-Den Braber tijdens de Tweede Wereldoorlog

Schipper in oorlogstijd

Toen ik in het verleden een kijk- en leesboek van Sint Philipsland en Anna Jacobapolder heb gemaakt, heb ik wel eens gedacht: aan elk huis en aan elke persoon is een stukje geschiedenis verbonden. De bekende Ir. M.A. Geuze, de toenmalige voorzitter van het streekmuseum "De Meestoof", die kort daarop zo'n zelfde boek over Tholen presenteerde was het daarmee eens. Ik moet daar echter direct aan toevoegen dat er sinds die tijd, dat was in 1994, veel vraagbaken die je voor benodigde informatie nodig hebt, zijn weggevallen. Hieronder wil ik een voorbeeld geven van zo'n levensverhaal dat een opmerkelijke invulling kreeg.

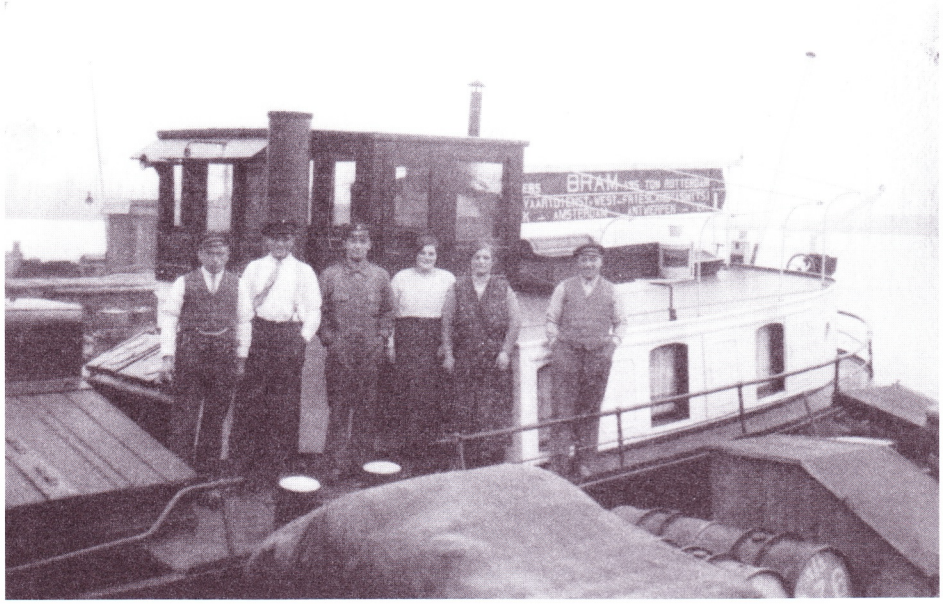
Door Jan Kempeneers

Voor dit verhaal kreeg ik gegevens toegereikt door Marianne Zuidweg-Kosten, die het levensboek over haar opa Pieter Johannes Wagemaker schreef. Van haar en haar moeder Adrie Kosten-Wagemaker kreeg ik toestemming om het te publiceren. Pieter Johannes Wagemaker werd geboren te Sint Philipsland op 4 maart 1910 als zoon van Cent Wagemaker en Adriaantje Noordhoek. Uit dit gezin werden twaalf kinderen geboren, waarvan het eerste kind, genaamd Marinus, na bijna 7 weken is overleden. De overigen, zes meiden en vijf jongens bereikten een hoge leeftijd. Zo gauw de kinderen van school kwamen moesten ze gaan werken. De meiden als dienstmeisje en de jongens als schapen- of koeienwachter. Dat beroep was ook voor Piet weggelegd toen de schooldeur achter hem dichtviel.

Zijn ouders woonden, na meerdere keren verhuisd te zijn toen in een van de huisjes aan de Zuiddijk dat tot de wijk Karreveld behoorde. Oudere broers van Piet Wagemaker, zoals Jan en Kees en zijn zwager Willem Kempeneers, die met zus Leijntje was getrouwd, waren toen al schipper of schippersknecht. Aan de wal werken betekende in die tijd dat men zich moest uitsloven voor een karig loon. Er was lang niet voor iedereen werk. Daarom verlieten om economische reden in de eerste helft van de vorige eeuw veel gezinnen het platteland. Een derde van de plattelandsbevolking trok naar de steden om werk te vinden of zelf een waterstokerij te beginnen.

Piet Wagemaker begon als schippersknecht bij Kees Faasse, 'Kees van Jil' werd hij doorgaans genoemd. De jonge mannen die het water op wilden, gingen meestal eerst een poosje bij deze karakteristieke figuur aan boord van de 'Eben Haëzer'. Piet kon echter al snel bij

zijn broer Jan en daarna bij zijn zwager Willem Kempeneers als knecht aan boord komen. We zullen Piet nu wat meer volgen als jonge man. Blijkbaar was hij er niet zo vroeg bij om vaste verkering te zoeken, maar dat kan snel veranderen. Naast het mooie witte arbeidershuisje van zijn ouders was de houten werkplaats en het huis van fietsenmaker, ketellapper en allesdoener Bram van Jantje. Daarnaast, aan de overzijde van het slop, de woning en de kleine opslagruimte van metselaar Willem Ligtendag. Dan volgde de vrijstaande woning van Fincent den Braber en zijn vrouw Maria Noorthoek. In de volksmond werd dit echtpaar 'Cent van Diengelus en Mietje van Pauw' genoemd. Dan was het voor iedereen duidelijk wie je bedoelde. Dit echtpaar had zes kinderen, vier zoons en twee dochters. Dat huis stond maar op heel korte afstand van het huisje waar varensgezel Piet Wagemaker woonde. Het was toen, als er geen reden toe was, niet de gewoonte om erg jong te trouwen. De kinderen van de arbeiders hadden meestal ook niet zoveel gespaard. Het werd echter steeds duidelijker dat Piet iets had met de jonge dochter van Cent en Mietje. Het was hun oudste dochter Maria Adriana. Steeds meer was Piet, als hij aan de wal was, in gezelschap van deze mooie jonge vrouw. Zo was ze echt wel te typeren. Het was voor iedereen duidelijk, er was een liefdesrelatie ontstaan tussen dit tweetal. Piet had er al een flink aantal jaren als schippersknecht op zitten toen ze zich in 1936 verloofden. Marie werkte soms op het land bij de boer, maar in het voorjaar en de zomer in de zilveruien bij Piet de Ruijter. Twee jaar later, voorjaar 1938, vertelden ze hun ouders dat ze plannen hadden om te trouwen. Piet was toen 27 en Marie 22 jaar.

Piet Wagemaker (2e van links) begon als schippersknecht bij zijn zwager Willem Kempeneers (r) op het binnenvaartschip 'Bram'. Verder staan van links naar rechts op de foto Johannes Wagemaker, Bram Kempeneers jr., Marie den Braber Corn. dr. en Leijntje Kempeneers-Wagemaker.

Naar Rotterdam

Een uitermate belabberde tijd. Het was ál crisis wat de klok sloeg. Piet had de markt afgestroopt om zelfstandig schipper te worden. Gedeeltelijk was hem dat gelukt. Hij kreeg een aanbod om schipper te worden op een sleepkast. Op 28 oktober 1938 hebben Piet en Marie elkaar in het Fliplandse gemeentehuis aan het Schooldreefje elkaar het jawoord gegeven. Het loon dat Piet op de kast verdiende was niet om over naar huis te schrijven, maar het was beter dan aan de wal. Hij stelde zijn vrouw in de zomer van 1939 voor om woonruimte in Rotterdam te zoeken. Marie was toen een maand of vijf, zes zwanger. Ze twijfelde er niet aan om haar man te volgen.

Piet kwam regelmatig thuis, maar had in zijn beroep natuurlijk ook wel eens onregelmatige werktijden. In de wijk Feyenoord konden ze een eenvoudige bovenwoning aan de Nijverheidstraat betrekken. Het uitzicht door het raam verschilde nogal wat met dat aan de Zuiddijk in Karreveld. De arbeiders fietsten er langs naar hun werk en de boerenknechts kwamen met paard en wagen bijna langs de ramen om de bieten op de haven te brengen.

Marie hoorde nu de treinen voorbij rollen. Ze zag de stoomwolken van de locomotieven die zich via de Maasbruggen naar Rotterdam Centraal Station voortbewogen boven de daken uitkomen. Een groot verschil natuurlijk. Opeens had ze het oude Karreveld verwisseld voor een bovenwoning, vlak bij de Nieuwe Maas in de havenstad Rotterdam. Het meubilair bestond uit wat geverfde sinaasappelkistjes en een gekregen tafel met wat stoelen.

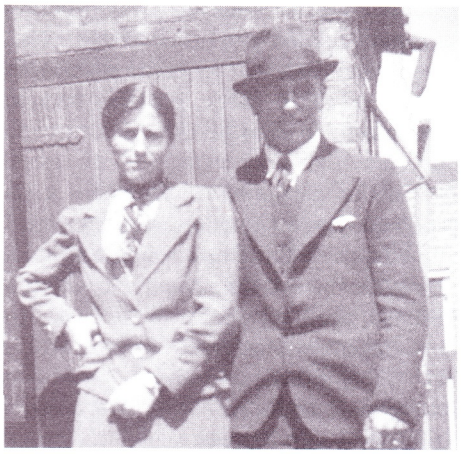
Verdriet

Nog maar een paar maanden woonden ze in deze bovenwoning, het was in de eerste week van september, toen Marie haar man te kennen gaf dat ze zich niet goed voelde. Niet volgens de berekening, maar ze was er van overtuigd dat de bevalling zich aankondigde. Ze had gelijk. Op zondag 4 september 1939 werden de jonge ouders verblijd met de geboorte van een tweeling. Twee meisjes. Ze werden naar de beide oma's genoemd. Adriaantje Maria en haar zusje Maria Adriaantje. Zo te zien leek de tweeling bij de geboorte gezond, maar ze waren erg klein. De blijdschap in het jonge gezin was daarom van korte duur. Nog op dezelfde dag is Adriaantje gestorven. Haar zusje Maria leek sterker, maar ook zij stierf de dag daarna. In plaats van vreugde overheerste droefheid bij het ouderpaar. Marie werd geholpen door haar familie en de wijkverpleegster.

Na enkele dagen riep het werk weer en stond Piet weer in de hut van de sleepkast. Het was eigenlijk niet het werk dat hem boeide. Liever zou hij op een binnenschip voor zichzelf gaan varen. "Dan hoefde het nog niet eens zo groot te zijn", zo mijmerde Piet in de stuurhut achter het roer van de sleepkast.

Op de "Vivat"

Kort daarop kreeg hij een tip van een familielid. Deze adviseerde hem contact op te nemen met de rederij "West-Friesland" te Amsterdam. Deze vervoerde vrachtgoederen met binnenschepen. Het was de zogenaamde 'beurtvaart' tussen Amsterdam en Antwerpen. Later zou Rotterdam daar nog bij komen. Het bleek voor Piet een gouden tip te zijn. Hij kon bij deze rederij schipper worden op het binnenschip "Vivat". Over de kanalen, de rivieren en de Zeeuwse wateren stond Piet voortaan aan het roer van dit beurtschip

Piet Wagemaker en Marie den Braber trouwden op 28 oktober 1938.

om het vrachtgoed tussen beide steden in te nemen, te vervoeren en te lossen. Wat het jonge echtpaar nog meer tot blijdschap stemde. De huur van de bovenwoning aan de Nijverheidstraat kon worden opgezegd. Marie kon voortaan het roer even over nemen als dat nodig was. Een geweldige verbetering, zo beschouwde het echtpaar deze overstap.
Beurtschepen waren de vrachtwagens van de eerste helft van de vorige eeuw. Het beurtvervoer werd ook wel 'De spil van de handel' genoemd.

Een strenge winter

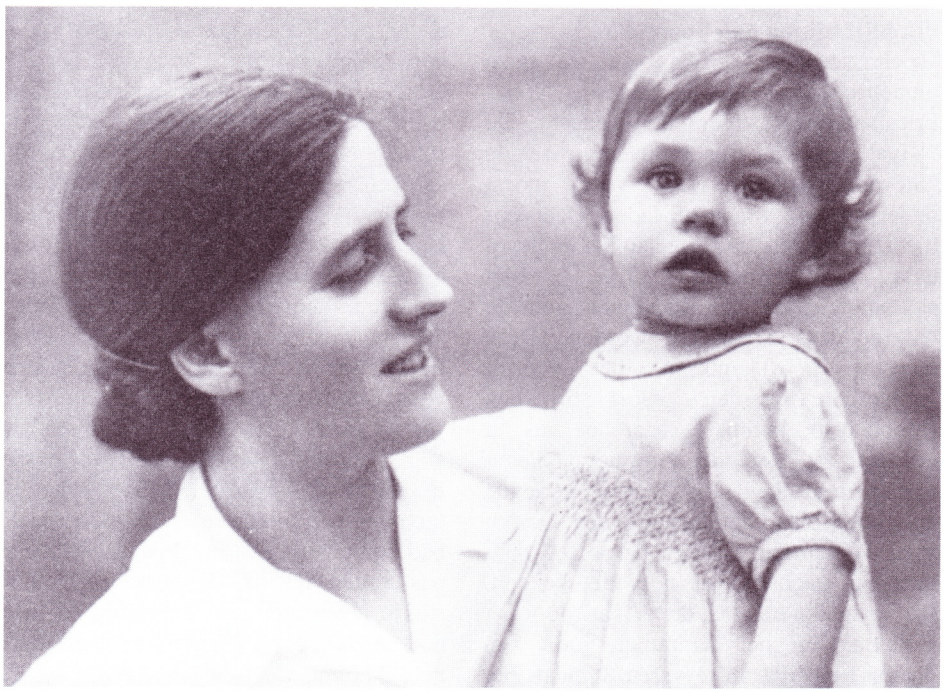
Het voorjaar van 1940 brak weer aan. Een zeer strenge winter, waarin het onmogelijk was om vaarten en kanalen bevaarbaar te houden, noopten de schippers geruime tijd voor de wal te blijven liggen. Piet was tevreden met zijn werk. Die tevredenheid werd nog versterkt omdat hij zijn jonge vrouw dagelijks aan zijn zijde had. Na de geboorte van de tweeling, die ze al meteen na de geboorte moesten afstaan, was Marie weer snel in blijde verwachting. Ze kreeg van de huisarts te horen dat ze in augustus 1940 een baby kon verwachten. Het was erg onrustig op het Europese vasteland. Er werd gesproken over dreigingen, maar de dreigementen werden werkelijkheid. Op 10 mei 1940, heel vroeg in de ochtend, viel het Duitse leger Nederland binnen. Op 14 mei werd Rotterdam kort na het middaguur getroffen door zware bombardementen. De oude binnenstad ging in vlammen op. Meer dan 900 bewoners van de Maasstad kwamen bij deze brute aanval om het leven. In Zeeland probeerde het leger nog even stand te houden, maar op vrijdag 17 mei 1940 kreeg Middelburg een zwaar bombardement van de Duitsers over zich heen. "Daarmee werd die vrijdag, in Zeeland, een voor altijd zwarte vrijdag", zo werd in 2007 door een schrijver opgetekend.
De schipper van de "Vivat" vond het niet langer verantwoord dat zijn vrouw aan boord bleef. Zij was inmiddels zeven maanden zwanger en hij vond het verstandiger dat Marie naar haar ouders aan de wal ging. Ze sputterde wel wat tegen, maar nadat Piet haar te kennen had gegeven dat hij zijn jongste broer Johannes als knecht aan boord zou nemen, stemde ze er mee in. Het was op 14 augustus 1940, toen het echtpaar verblijd werd met de geboorte van een kerngezonde dochter. Ze kreeg de namen van de twee oma's: Adriaantje Maria, maar ze noemden haar Adri.

Brand

De tegenslag bleef hen achtervolgen. Een brand in het woongedeelte van het schip gooide letterlijk en figuurlijk roet in het eten. De schade die de 'Vivat' daarbij had opgelopen kon gelukkig hersteld worden, zodat ze hun roefje weer opnieuw in gebruik konden nemen. De oorlog woedde in alle hevigheid voort. Het leven werd er vooral voor de binnenschippers niet gemakkelijker op. Regelmatig kregen deze vervoerders opdracht om met hun vaartuig levensmiddelen of ander materiaal te vervoeren dat de Duitse oorlogsmachine draaiende moest houden. Werd men geselecteerd door een Duitse bevrachter, dan was er voor de schipper geen keus. Voor de Engelsen was dat een doorn in het oog. Juist die lagen op de loer om de bevoorrading van Duitse troepen tegen te gaan. Het ging ten koste van Hollandse schippers en hun gezinnen, maar in oorlogstijd is het niet te vermijden dat onschuldige burgers omkomen. Dat wisten de geallieerden als ze met hun jagers onze schepen aanvielen. Het was immers algemeen bekend dat de Zeeuwse en Zuid Hollandse delta onveilig was voor de schippers. Het was nog maar in het eerste oorlogsjaar, toen de schippers, op 10 augustus 1940, werden opgeschrikt door de ramp op het Fliplandse binnenschip 'Janna Marina' van Jacob Vermeij. Hij voer naar Nieuwendijk, waar zijn vrouw vandaan kwam. Onderweg daarheen, bij Willemstad, werd zijn schip getroffen door een magnetische zeemijn. Bij de ontploffing kwamen alle opvarenden, de schipper, zijn vrouw Elizabeth Vermeij-Breure en hun drie kinderen: Janna, Basje en Dikkie om het leven.

Samen aan de vracht

Tot nu toe was het jonge Fliplandse schippersechtpaar Wagemaker verschoond gebleven van geweld tengevolge van de Tweede Wereldoorlog. Ze waren gelukkig met hun drie jaar oude dochtertje aan boord van de "Vivat". Het was in september 1943 toen Piet opdracht kreeg om een reis naar Antwerpen te doen. Diezelfde opdracht kreeg ook Kees

Op 14 augustus 1940, net na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, werd Adriaantje Maria (Adri) geboren. Op de foto staat ze samen met haar moeder Marie.

Vader en moeder Wagemaker-den Braber met de kleine Adri aan boord van het beurtschip 'Vivat' van de rederij West-Friesland.

Wagemaker, een broer van Piet, die schipper was op de "Storno", een zusterschip van de "Vivat". Beide schepen voeren beurtvracht tussen Amsterdam en Antwerpen. Piet had zijn jongste broer Johannes als knecht aan boord. Zijn broer Kees Wagemaker, die getrouwd was met Sijgje van der Wulp uit Krabbendijke, had Cent den Braber, een zoon van zijn oudste zus Maatje Wagemaker als knecht aan boord. Het was natuurlijk wel gezellig om zo'n reis samen aan te vangen.

"Ik blijf bij jou aan boord Piet"

Toch verliep de reis van de twee binnenschepen van de rederij "West-Friesland weer anders dan gedacht. De "Vivat" van Piet was afgeladen, maar de "Storno", waarop Kees voer, moest onderweg nog vracht bij laden. Daarvoor moest hij in een haventje aan het Hellegat nabij Willemstad zijn. Met slooponderdelen van kanonnen zou de "Storno"daar afgeladen worden. Deze moesten te Hemiksen, net voorbij Antwerpen, worden gelost bij een sloopbedrijf. Jammer!, maar het was nu eenmaal zo. Varende door het Hellegat namen ze afscheid. De "Storno" verlegde zijn koers naar het haventje ten westen van Willemstad. Hoe lang ze daar moesten wachten was nog niet bekend. Piet zette zijn reis met de "Vivat" door het Volkerak en het Krammer voort om daarna het Zijpe in te varen. Omdat Piet zijn jongste broer Johannes aan boord had als knecht, had hij al verschillende keren aan Marie gevraagd of ze niet liever met Adri naar haar ouders ging. Ze was drie maanden zwanger en hij vond het beter dat ze weer eens een poosje met Adri op verhaal kon komen bij haar ouders in het Karreveld. Als ze terug keerden uit Antwerpen zouden ze dan weer op kunnen stappen. Zijn vrouw wilde er niets van weten. "Ik blijf bij jou aan boord Piet", zo had ze gereageerd. Ze voeren ten noorden van Sint Philipsland het smalle Zijpe in en richtten vervolgens hun koers op Wemeldinge. Piet kende de Zeeuwse wateren op zijn duimpje. Als het stormde uit het zuidwesten kon de plaats, waar je het Zijpe verliet en de gapende Oosterschelde in zicht kwam, een kwade hoek zijn. In de tweede helft van september kan het daar al behoorlijk spoken, maar het viel nu wel mee. Piet keek zijn vrouw met vragende ogen aan. Het zou maar een snapje geweest zijn als hij met zijn schip de Krabbenkreek was ingedraaid om ze op Flupland af te zetten. "Ik weet dat je het goed met me meent Piet, maar ik wil bij jou blijven", zo voegde ze hem nog toe. Ze wilde er niets van weten. Piet richtte daarop zijn geladen schip via het Mastgat en het Keeten naar de Oosterschelde. Eigenlijk toch wel een mooie reis. Elk dijkgedeelte had zijn eigen bekoring, elke plaats die ze passeerden liet in de verte een nieuw stukje leven zien. De meeuwen en meer andere zeevogels lieten elk hun eigen geluid horen.

"Nog deze reis Piet, dan ga ik samen met Adri weer een poosje naar vader en moeder". Marie stond naast Piet, die het stuurrad vakkundig in handen hield. "Dan moet je het weer met je broer alleen zien te stellen". Een beetje plagerig had ze haar man in de ogen gekeken.

Een dikke dertig binnenschippers telde Flupland, jonge en oudere. Ook gezinnen met kinderen. Als ze naar school moesten, bleven ze meestal bij familie of in een kosthuis, zoals bij Neeltje Westbroek. Bij deze ongehuwde schippersdochter, die in het Schooldreefje woonde, zijn veel schipperskinderen, maar ook meesters en juffen in de kost geweest.

Begrijpelijk, dat veel vrouwen hun man niet alleen wilden laten gaan als hij de haven uitvoer. "Zal het moeilijk zijn Piet, als we Adri straks aan de wal moeten laten, als ze naar school moet?" Een beetje ondeugend stootte Marie haar man aan. Hij kende haar wel. "Dat zien we dan weer wel Marie", zo had hij haar geantwoord.

Kort voor het dramatische gebeuren op de Oosterschelde ging het jonge gezin nog gezamenlijk op de foto.

"Marie, pak dat kind aan"

Het was zaterdag 18 september 1943. Varend op de Oosterschelde zag Piet de contouren van Wemeldinge al voor zich. Daar was de binnenvaartsluis waar ze het kanaal door Zuid-Beveland konden invaren. Hij genoot van het uitzicht. Hier was het altijd een mooi varen. Lag je bij, in of voorbij de sluis, altijd ontmoette je bekende mensen. Het was of ze je op

stonden te wachten. Het schippersvolkje had iets eigens. Samen met Johannes en de kleine Adri stond hij buiten in het gangboord. Marie had het roer van hem over genomen. Dan ineens, het geronk van een jager, of waren het er meer? Het bleken Engelse jagers te zijn die op de "Vivat" afkwamen. Hij pakte Adri beet, liep naar de stuurhut en riep zijn vrouw: "Marie, pak dat kind aan"! Ze reageerde

Na meerdere plaatsen van onderdak om de school te kunnen bezoeken kreeg Adri een vaste plek bij opa en oma Den Braber-Noorthoek in het Karreveld op Flupland.

meteen. Blijkbaar vuurden ze gericht op de stuurhut. Op datzelfde moment werd Marie getroffen door een kogel. Ze probeerde haar kind te beschermen door op haar te gaan liggen. Piet liep verwondingen op aan zijn handen en benen. Zijn broer Johannes aan zijn gezicht en ook op andere plaatsen van zijn lichaam. De kleine Adri bleef op een paar schrammen na ongedeerd. Op de wal werd de aanval op het binnenschip meteen opgemerkt. Zwaar gewond werden de schipper, zijn vrouw en de knecht met ambulances overgebracht naar het St-Joanna ziekenhuis te Goes. De vrouw van de schipper bleek er het ergste aan toe te zijn. Toen ze bij het ziekenhuis aankwamen was ze al overleden. Marie was 26 jaar oud en werd te Sint Philipsland begraven.

Bij opa en oma Den Braber

De kleine Adri is toen meteen in Sint Philipsland gebleven en werd bij opa en oma Den Braber in Karreveld opgenomen. De nichtjes Mientje Quist en Jaantje Wagemaker, die er vlak naast woonden, ontfermden zich nogal eens over Adri. Bijna in de haven om de sluis in te varen en misschien daar op Zuid-Beveland ook wel zondag houden. Op last van de vijand je werk doen en dan dit te moeten overkomen, waar gaan je gedachten dan heen?

In het ziekenhuis werden de mannen meteen behandeld. Piet had aan armen en benen verwondingen. Johannes ook, maar bij hem was zijn gezicht het ergste. Een Zeeuwse verpleegkundige was het, door wie ze vanaf het begin werden verbonden en behandeld. Tannetje van de Kreeke was haar naam. Ze woonde te Wolphaartsdijk. Na enkele dagen sprak Piet met haar of zij de contacten tussen hem en de rederij "West-Friesland" wilde onderhouden. De leiding van het ziekenhuis kon dat niet op zich nemen, zo was hem al te kennen gegeven. Daarom werd op verzoek van Piet de correspondentie tussen hem en de rederij verzorgd door zuster Tannie van de Kreeke. Het contact bleef behouden toen Piet Wagemaker na enkele maanden in het ziekenhuis verpleegd te zijn mocht terugkeren naar zijn moeder op Flupland. Zijn broer Johannes was al eerder ontslagen en moeder Jane deed wat ze kon voor haar zoons. Ze was ook al 75 jaar oud, maar met hulp van de wijkverpleegster en familie was dat mogelijk. Net voor de oorlog, op 23 maart 1940 was haar man Cent Wagemaker op 73-jarige leeftijd overleden.

Hulp van zuster Tannie

Terug naar boord kon toen niet. Zuster Tannie vergezelde Piet in de ambulance naar het ouderlijk huis. Hij had in het ziekenhuis veel hulp van Tannie ondervonden. Het contact tussen die beiden bleef in stand. De vriendschapsband werd zelfs hechter. Tannie had haar baan in het ziekenhuis te Goes opgezegd en was in dat Zuid-Bevelandse stadje in de wijkverpleging gaan werken. Na verloop van een aantal maanden werd voor de familie en de omgeving wel duidelijk dat de band tussen Piet en Tannie zou uitlopen op een huwelijk.

Het was half oktober 1944 toen moeder Wagemaker een ernstige val maakte. Bij een verkeerde beweging buitelde ze van haar zoldertrapje op de harde tegels, waarbij haar stuitje lelijk beschadigd en misschien wel gebroken was. Dat constateerde huisarts dokter De Groot. Ze mocht niets meer doen. De enige remedie was: "met rust genezen", zo zei de dokter. Dat betekende dat het er voor de twee zoons niet makkelijker op werd. Piet nam contact op met zuster Tannie en vroeg of zij naar Flipland kon komen. Dat was mogelijk, maar in haar vacature kon niet eerder dan na 14 dagen worden voorzien. De hulp van familie was nodig en tevens werd wijkverpleegster Maatje Bouwens ingeroepen voor de verpleegkundige hulp. Na twee weken mocht zuster Tannie gaan en kwam ze in het Karreveld op Flupland de verzorging van de twee broers en hun moeder op zich nemen. Wijkzuster Maatje Bouwens kwam toen nog wel eens een praatje maken met haar vroegere patiënten en met Tannie. Het was niet alleen belangstelling. Maatje vertelde Tannie namelijk, dat ze graag haar moeder te Rotterdam wilde bezoeken. Twee weken maar, dan zou ze weer terug zijn. Tannie zag dat wel zitten en na een paar keer meegelopen te hebben, vetrok zuster Bouwens naar Rotterdam en ging Tannie de 'wijk' op Flupland tijdelijk verzorgen. Juist in die periode, het was op 31 oktober 1944, had de bevrijding van Wolphaartsdijk plaats. Vier dagen later kwamen de Canadezen ook Sint Philipsland bevrijden vanonder het Duitse juk. Toen dat gebeurde was Maatje Bouwens op bezoek bij haar moeder in Rotterdam. In plaats van een bezoek van enkele weken, had ze zich ongewild een verblijf te Rotterdam aangemeten dat niet was te voorzien. Terug reizen naar het bevrijde zuiden was op dat moment niet mogelijk.

Tannie gaat de wijk in

Tannetje van de Kreeke, geboren te Wolphaartsdijk op 30 januari 1920 als

dochter van Matthijs van de Kreeke en Cornelia Dane, bleef in verband met de reis van zuster Bouwens naar Rotterdam aan Sint Philipsland gekluisterd. Niet alleen de Fliplanders, maar ook een heleboel evacué's uit Schouwen-Duiveland, eiland Tholen en Anna Jacobapolder waren te Sint Philipsland ondergebracht. Dat bracht voor de wijkzuster nog extra werk met zich mee.
De band tussen Piet Wagemaker en zuster Tannie werd hechter. Haar verblijf in huize Wagemaker in het Karreveld had er aan bijgedragen, dat ze hun trouwdatum

Er ging een wens in vervulling toen Piet de 'Enavant 22' en later de iets grotere 'Enavant 24' kon gaan huren. Op de foto zijn de beide schepen naast elkaar te zien.

hadden gepland. Op 20 december 1944 zou het huwelijk te Wolphaartsdijk worden voltrokken. Door het Zeeuwse land was reizen weer mogelijk geworden. Alleen Schouwen-Duiveland was nog bezet. Ook op Goeree-Overflakkee stonden de vijandelijke kanonnen nog opgesteld om het vuur van de geallieerden te beantwoorden. En wat te denken van de vijandelijke V-1, die in de buurt van Rotterdam werd gelanceerd op Antwerpen. Er waren al een paar van deze projectielen op Sint Philipsland gevallen. Vensterruiten sneuvelden massaal. Vijandelijk vuur vanuit het noorden en uit de lucht was dus nog steeds mogelijk. Langs deze frontlinie vielen in bevrijd Sint Philipsland meer slachtoffers dan vóór de bevrijding.
De 'Vivat' werd weer gerepareerd. De 'Storno', waar Kees Wagemaker op voer, koos na de beschieting die Piet en Marie op de Oosterschelde zo zwaar trof, een andere vaarroute.
Toen ze op de 'Storno' hoorden wat er aan boord van het zusterschip had plaats gevonden was de ontzetting groot.
Van Cent den Braber, die toen als knecht bij zijn oom Kees Wagemaker op de "Storno" voer, weten we dat zij na de dramatische beschieting op de Oosterschelde een andere route naar Antwerpen hebben genomen. Uit het haventje aan het Hellegat keerde hij terug naar boven om via de Bergsche Maas richting 's-Hertogenbosch te varen.
Verder bereikten ze over vaarten en kanalen de Schelde om de vracht in en om Antwerpen te bezorgen.
Ook andere schippers gingen het Volkerak en de Oosterschelde mijden.

Veerdiensten R.T.M.
Het waren niet alleen vrachtschepen, die het doelwit waren van de geallieerden, ook de veerboten kregen met luchtaanvallen te maken. "De geallieerde luchtaanvallen worden dan intensiever. In september 1943 loopt de 'Schouwen-Duiveland' lichte schade op bij een luchtaanval. In oktober krijgen de 'Schelde' en de 'Numansdorp', (die de 'Maasnymph verving) en het Sleepschip No. 1 ervan langs. De schade aan beide eerste vaartuigen, die in Zijpe-Anna Jacobapolder is groot. Bij een mitrailleuraanval in het Volkerak moesten de 'Willemstad' en de 'Minister C. Lelij' het ontgelden. De laatste brandde gedeeltelijk uit. Hierbij vonden drie machinisten, een matroos en enige passagiers de dood". *
*(Zijpe-Anna Jacobapolder 1900-1988 door W.J.J. Boot 1988)

Cent den Braber
Het was in 1939 toen Kees Wagemaker op de 'Storno' ging varen. Van '42 tot '44 was Cent den Braber knecht op dit beurtschip. Vermeldenswaard is dat er niet alleen in de steden en dorpen razzia's waren om jonge mannen op te pakken, die in Duitsland de soldaten moesten vervangen bij de fabrieken en op de boerderijen. Ook op de varensgezellen werd jacht gemaakt. Daaraan wist Cent den Braber maar nauwelijks te ontsnappen. Hij had gehoord dat er jacht werd gemaakt op de mannen van zijn leeftijd. Met een fiets op rupsbanden trapte hij in de nacht van Capelle aan de IJssel, waar Kees Wagemaker met de 'Storno' lag, naar Buren, boven Geldermalsen. Daar woonde zijn zus Marie, die in 1942 was getrouwd met Arie Smits, landbouwer op de hoeve 'Klaverblad' in deze gemeente. Cent is daar ondergedoken totdat het gevaar geweken was. Hij had deze beslissing maar op het nippertje genomen. Kort daarop werden alle jonge mannen die aan boord van de schepen waren, in Capelle aan de IJssel ingerekend. Ze werden per schip weggevoerd.
Het is nu 65 jaar geleden dat Cent als knecht bij zijn oom Kees Wagemaker aan boord van de 'Storno' de luiken opende en de touwen vast maakte. Hij behoort nu nog bij de vraagbaken die over de tijd dat we schrijven kunnen vertellen. Cent trouwde te Sint Philipsland op 27 juli 1949 met schippersdochter Leuntje Meijer, dochter van Johannes Meijer en Willemina Noorthoek, die haar moeder nooit heeft gekend. Ook Cent was nog maar ruim een jaar oud toen zijn vader naar het graf werd gebracht. Cent en Leuntje hebben op het motorschip 'Actief' geleefd, gewoond en gewerkt. Daarna zijn ze, zoals meerdere Fluplandse oud-schippers in Terneuzen aan de wal gaan wonen. Daar hebben ze deze zomer met hun kinderen herdacht dat ze 60 jaar geleden waren getrouwd.

Piet en Tannie getrouwd
Dat was even een uitstapje. We waren gebleven bij de tijd dat zuster Tannie dagelijks de patiënten die hulp behoefden op Flupland bezocht. Ze raakte steeds meer ingeburgerd toen ze wisten dat zuster Bouwens niet uit Rotterdam terug kon keren. Ongewild maakte zuster Bouwens daar de Hongerwinter van 1944-'45 mee. Piet Wagemaker en Tannie waren op 20 december 1944 getrouwd. De 'Vivat' was zover hersteld dat ze er weer op konden wonen en er mee konden varen. De rederij West-Friesland zag graag dat Piet zijn werk weer op zou nemen. Dat deed hij, maar in plaats van voor loon te varen had Piet Wagemaker toch in zijn hoofd om zelfstandig schipper te worden. Op 23 februari 1946 werd bij Piet en Tannie een dochtertje geboren, dat de naam Cornelia kreeg. Ze noemden haar Corrie. Een volgende dochter, Maatje

Margaretha, zag op 20 januari 1951 het levenslicht. Zij werd Mattie genoemd.
Toen ging ook de wens in vervulling om een schip te huren. Dat werd de 'Enavant 22' en enkele jaren later kwam daar de 'Enavant 24'voor in de plaats, die wat groter was.

Naar school

"Zal het moeilijk zijn Piet, als we Adri straks aan de wal moeten laten, als ze naar school moet?" Het was alweer een jaar of drie geleden toen Marie dat aan Piet had

Adri met haar nichtjes Jaantje Wagemaker (l) en Mientje Quist op het schoolplein in Flupland.

gevraagd toen zij naast hem aan het stuurrad stond.
In 1943 was Adri wel eens met haar nichtjes Mientje Quist en Jaantje Wagemaker mee naar school geweest op Flupland. Toen kwam de schoolfotograaf. Met haar nichtjes mocht ze op de foto. Adri had het wat griezelig gevonden dat de fotograaf onder een zwarte doek kroop, maar afgezien daarvan, vond ze het wel leuk.

Nu was het werkelijkheid geworden voor Adri. Tot haar negende is ze bij opa en oma van de Kreeke in huis geweest om te Wolphaartsdijk de lagere school te kunnen bezoeken. Opa Cent en oma Mietje gingen haar wel eens bezoeken. Ze namen dan wat lekkers voor haar mee. Ook oom Cent en tante Lena, de broer en zus van haar moeder, gingen niet met lege handen, maar voor oma Kee hoefde al die zoetigheid niet. Ze stopte het meteen in de kast.
Daarna volgde voor Adri nog een poosje in een kosthuis te Wemeldinge. Ze was daar bij de familie Vleugel, twee ongehuwde zussen en een broer. Overdag bezocht ze daar het schippersinternaat. Gelukkig voor Adri, heeft dat maar kort geduurd. Ze kon daar haar draai helemaal niet vinden, zo weet Adri nu nog. Opa en oma Den Braber hadden dat ook al snel bekeken en haalden haar naar Flupland. Voortaan zou ze bij deze grootouders blijven om de lagere school af te maken. Ze heeft daar een goede jeugd gehad. Ze woonden vlak bij de zeedijk. Haar ouders kwamen natuurlijk ook wel eens in de haven op Flupland.

Op 28 juni 1954 is de moeder van Piet, Adriaantje Noordhoek overleden. Ze was 85 jaar. Ook toen waren de zoons met hun schip naar de thuishaven gekomen. Veertien jaar lang had Jane haar man overleefd. 'Den dôôven Cent", zo werd hij wel genoemd, was op 23 maart 1940 overleden en werd als eerste met de rijdende baar naar de begraafplaats gebracht. Tot die tijd werden de doden op een berrie gedragen door de naaste buren. Als het ver was, zoals bij Cent, dan werd onderweg gewisseld om het dragen te verlichten.
Overigens kon moeder Jane haar mannetje wel staan. Ze wist beslist wel waar ze het over had. Over haar naam Noorthoek had ze zo haar eigen gedachten. 'Het noorden schrijf je toch met een d', zo zei ze de ambtenaar van de burgerlijke stand. Het moet: 'Noordhoek' zijn, zo vond ze zelf en werkelijk haar naam werd bij het aangeven op de secretarie zo geschreven. Of het officieel was, dat valt te betwijfelen. Zoon Johannes bleef vrijgezel en woonde in het mooie witte huisje van zijn moeder tot zijn dood. Kort daarop werd het afgebroken.

Als de ouders van Adri weer uit de haven vertrokken, zwaaide zij hen op de dijk ,bij de hoek bij Pietje Sloot, uit tot ze bij Den Dikken Hoek bij Bouwlust uit het zicht verdwenen. Voor Adri bleef de tweede vrouw van Piet ook altijd: 'moeder'. Ze wist bijna niet beter. Maar ze vond het dan weer heerlijk om bij oma Mietje binnen te vliegen.

Blijdschap en verdriet

Het gezin van Piet en Tannie Wagemaker van de Kreeke die nu drie dochters hadden, werd op 18 september 1961 verblijd met de geboorte van een zoon, die de namen Pieter Johannes kreeg. Ze noemden hem Peter.
Vooral zijn vader was daar erg trots op. Begrijpelijk, na drie dochters nu een zoon, die ook nog eens naar hem werd vernoemd.
Piet had goed gevaren met de laatste twee schepen. Het ging hem financieel voor de wind. Daarom werd besloten om een groter schip aan te schaffen. Het echtpaar was trots op de nieuwe aanwinst. Meer tonnage, meer woonruimte, alles was ook

Adri in de schoolbanken van de openbare lagere school te Sint Philipsland.

degelijker dan op de vorige schepen. Aan de andere schippers toonde hij in de haven tevreden zijn vaartuig. Het schip kreeg de naam "Piejo", vernoemd naar de schipper en zijn zoon. Zijn vrouw Tannie had dat voorgesteld.

Slechts enkele jaren later werd hun geluk wreed verstoord. De oudste dochter uit het huwelijk van Piet met Tannie kreeg een tumor in de hersenen. Op 9 mei 1963 overleed Corrie in het ziekenhuis te Arnhem. Ze was nog maar 17 jaar toen ze haar moesten afstaan.

In 1967 ging Piet Wagemaker ook zelf met zijn gezondheid tobben. Hij had regelmatig last van de hik. Dat verergerde en werd soms zo constant, dat hij er voor naar het ziekenhuis moest. Na onderzoek bleek dat hij last van een galsteen had. Deze werd weggehaald, maar de vervelende aandoening, die met de longen en het samentrekken van het middenrif te maken had, kwam weer in dezelfde mate terug. Ze waren met hun schip aan de reis naar Duitsland toen Piet wederom moest worden opgenomen in het ziekenhuis. Nu te Hannover. Het bleek zo ernstig te zijn dat ze hem aan de moeilijkheden met slikken niet meer konden helpen. Op 6 februari 1968 is hij in de leeftijd van 57 jaar en 11 maanden overleden in het ziekenhuis te Hannover. Piet werd begraven te Wolphaartsdijk waar ook zijn dochter Corrie begraven was.

Vanwege de oorlogshandelingen lagen deze schepen begin 1945 langs de zeedijk. Op de voorgrond het 'Wachtje'.

Op 2 juli 1959 is Adrie Wagemaker, de dochter uit het eerste huwelijk van Piet en Marie, te Sint Philipsland getrouwd met Bram Kosten. Ze gingen bij gebrek aan woonruimte inwonen bij de ouders van Bram, Kees en Mina Kosten-Quist. Deze woonden in een ruim woonhuis aan de Voorstraat op nummer 34. Ook een oom van Mina, Gerrit Faasse, die weduwnaar was, woonde nog bij het echtpaar Kosten. Dat kwam zo: Gerrit had een woning in de Achterstraat, die met de watersnood van 1 februari 1953 grotendeels werd verwoest. Deze woning van Gerrit en nog een ernaast werden afgebroken en niet herbouwd. Hier komt nu de Deldensestraat uit in de Achterstraat. Kees en Mina Kosten-Quist kochten na de Ramp het woon-winkelhuis aan de Voorstraat van de familie Vaders, waar oom Gerrit Faasse ook introk. Hij heeft er tot zijn overlijden in 1969 gewoond. Dat was geen belet voor Bram en Adrie. Ook zij kregen nog een deel van de woning van de ouders Kosten toegewezen. Later kregen ze een nieuwbouwwoning in de Deldensestraat aan de afslag naar de Zuiddijk. Drie kinderen zijn er uit het huwelijk van Bram en Adri geboren. Een zoon en twee dochters. Kees, de oudste is op 20 januari 1960 geboren. Toen Kees klein was, ging Adri af en toe een reisje met haar ouders meevaren. Daarna, het was op 30 augustus 1963, werd het gezin verblijd met een dochter Maria Adriana, die ze Marianne noemen. Zij krijgt de namen van oma Marie, die bij de beschieting van de 'Vivat' om het leven kwam.

Marianne werd geboren tijdens de rouwperiode van Adri's halfzusje Corrie.

Precies een jaar na het overlijden van vader Piet Wagemaker krijgen Bram en Adrie nog een dochter die ze Willemina, met de roepnaam Wilma noemen.

Vader Bram Kosten is na een langdurige ziekte overleden op 7 september 2007. Hij was 68 jaar oud.

Enige tijd daarvoor hadden ze hun woning in de Deldensestraat, waar deze uitkomt bij de Zuiddijk, verwisseld voor een appartement in het bejaardencomplex "De Rozeboom" aan de Eendrachtstraat.

De tweede vrouw van Piet Wagemaker, Tannetje van de Kreeke, is na zijn overlijden nog twee keer getrouwd. Op 17 mei 2005 is Tannie te Goes overleden. Ze werd evenals haar eerste man Piet Wagemaker te Wolphaartsdijk ter aarde besteld.

Overzicht van het kerkelijk leven te Sint Philipsland in de 20e eeuw, deel 2

In de vorige Cronicke heb ik hoofdzakelijk geschreven over oud gereformeerde- en de gereformeerde gemeente. Verder nog iets van de hervormde kerk. Dus verre van volledig. In die tussentijd heb ik contact gehad met predikanten en familie van overleden predikanten van de overige kerkverbanden. Dat heeft mij een aantal leuke aanvullingen opgeleverd. Deze keer wilde ik beginnen over de gereformeerde kerk in Anna Jacobapolder. Deze polder werd in 1847 ingedijkt, maar het kerkelijk leven was tot de beginjaren '70 van de 19de eeuw van weinig betekenis. Het kwam eigenlijk pas tot leven toen Willem Frederik del Campo na 1872 zijn boerderijen over ging dragen aan pachtboeren. Daarvoor hadden de bewoners uit De Polder al vlug de naam verworven van een heidense troep.[1] De pachtboeren, soms met grote gezinnen, behoorden tot de Afgescheidenen en de Christelijk gereformeerde kerk. Op verzoek verhuurde de eigenaar Willem Frederik del Campo genaamd Camp een deel van de meestoof 'Wilhelmina Regina', die niet meer gebruikt werd. Op de zondag ging men daar voortaan godsdienstoefeningen in houden.

Door Jan Kempeneers

Ik ben in mijn vorig artikel gebleven bij het onverwacht overlijden van ds. Dirk van Leeuwen, die de oud gereformeerde gemeente (OGG) in de in de Achterstraat maar heel kort heeft mogen dienen.
Op 17 februari 1948 werd in de Gereformeerde kerk bekend gemaakt dat dr. M. J. Arntzen een tweede beroep dat op hem was uitgebracht had aangenomen. Hij werd er als kandidaat bevestigd in mei 1948 en diende deze gemeente tot hij in

Dr. M.J. Arntzen was predikant te Anna Jacobapolder van 1948 tot 1952.

1952 een beroep kreeg van de gemeente van 's-Gravendeel.
Uit berichten in de streekbladen was voor mij al duidelijk geworden dat dr. Arntzen zich niet afzijdig hield van de andere kerken op het eiland. Ik wilde daar graag meer over weten. Een briefje aan deze emerituspredikant resulteerde in een uitvoerig telefoongesprek en kort daarop een handgeschreven brief. Het laatste is tegenwoordig op zichzelf al een bijzonderheid. Dr. Arntzen *1912 herdacht enkele maanden geleden zijn 65 jarig ambtsjubileum. Nog regelmatig wordt hij gevraagd zijn mening te geven over vieringen of over het jaar van .... Op internet wordt een scala van inlichtingen, meningen en interviews van de nu 96 jarige theoloog weergegeven. En nog steeds deinst hij niet terug om daaraan te voldoen. Ook over zijn vroegere standplaatsen is hij duidelijk. In 2006 werd aan hem gevraagd: U heeft veel kennis van de zogenaamde rechtervleugel van kerkelijk Nederland. Hoe is dat zo gekomen? 'In de plaatsen waar ik predikant was waren soms kerkgenootschappen als de gereformeerde gemeenten. Oegstgeest-Morsch Rijndijk had ook een licht bevindelijke inslag. Ik maakte wel eens een kerkdienst mee van de gereformeerde gemeenten en er kwamen van deze gemeente ook wel mensen bij ons kerken en praatte ik met hen. Mijn tweede gemeente was die van Anna-Jacobapolder bij St. Philipsland. Hier was een grote oud-gereformeerde gemeente. In deze kerk zong men de psalmen van Datheen, zonder orgelspel en op hele noten. Uit schroom namen weinigen deel aan het Heilig Avondmaal. Het moet natuurlijk ook niet automatisch worden. In deze kringen speelt zeer sterk dat je iets bijzonders mee moet hebben gemaakt, je moet eigenlijk een soort bekering hebben meegemaakt, om een christen te zijn.'

Nog dit jaar, 24 maart j.l. werd hij geïnterviewd voor een artikel in het RD, waarin de nu 96–jarige emeritus predikant binnen de gereformeerde kerken vrijgemaakt werd gevraagd naar zijn mening over de drukte die werd gemaakt over 'het jaar van de Religie' en 'het jaar van Calvijn'. Enkele citaten uit zijn artikel: "Het Goddelijke wordt weggedrukt door het menselijke. 'Platvoettheologie'. De Goddelijke inspiratie van de Heilige Schrift wordt nog wel beleden, maar steeds vaker gaat het over de vertelconventies of over het verschil tussen de toenmalige en de huidige cultuur. Als het gaat over de man-vrouw-verhouding b.v." (...) Je hebt tegenwoordig wel veel religie, maar het is niet meer de religie van de Bijbel, de religie van Calvijn. God is een gebeuren in mij, zegt dr. K. Hendrikse. Het goddelijke woord wordt zó omlaag gehaald".

Dr. Arntzen woont nu in het geref. verzorgingstehuis d'Amandelboom in Bilthoven. Ik wilde graag van hem weten hoe het in de tijd toen hij te Anna Jacobapolder stond met de omgang was tussen de predikanten onderling. Ook daarover nam hij nog de moeite uitvoerig te schrijven. Hij dankte mij voor het toezenden van de Cronicke waarin hij samen met ds. E.S. de Lint en met de ouders en verloofden van de Fluplandse jonge mannen die in Nederlands Indië verbleven, op de foto stond. Toen ds. D. van Leeuwen het beroep naar Sint Philipsland aannam, stond dr. M.J. Arntzen dus als predikant te Anna Jacobapolder. Hij was in 1948 ds. J. Spoelstra opgevolgd die de gereformeerde kerk in Anna Jacobapolder van 1929 tot 1947 had gediend.

Over ds. D. van Leeuwen
Over de vragen die ik hem had gesteld over ds. D. van Leeuwen was hij erg duidelijk. Leest u even mee: "Over uw vragen heb ik verder nagedacht. De herinneringen aan Ds. van Leeuwen geef ik zo veel mogelijk weer. Ik kan me wel voorstellen dat sommigen hem misschien wat bazig vonden. Maar het past mij minder, te oordelen over collega's uit een

ander kerkverband, zeker als ze al overleden zijn. Ds. Van Leeuwen, was in mijn ervaring iemand, die meer dan zijn voorgangers, openstond voor belijders in andere Kerkformaties en die ook echt een herder wilde zijn voor de schapen van zijn kudde in eigen plaats, vooral ook voor de eigen catechisanten.
Mijn vrouw en ik zijn bij ds. van Leeuwen op bezoek geweest en hij bij ons. Hij schafte ook het typisch oud-gereformeerde ambtsgewaad af en liep wel, ook in de week, in een lange, geklede jas. Bij zijn intrede, een dienst zonder orgel, met een voorzanger, en het zingen van de psalmen van Datheen, waren de hervormde predikant Ds. E.S. de Lint en ik aanwezig. Toen heb ik Ds. van Leeuwen ook nog kort toegesproken en een zegenrijke bediening van het goddelijk woord toegewenst. Het Woord wekt immers bekeringen, het zaad der wedergeboorte. In uw kerk zongen sommigen 2e stem. Het klonk welluidend. Eenmaal liet ds. van Leeuwen, Ds. C. Smits (heel rechts Chr Geref.) komen om te spreken voor het Bijbelgenootschap. Daarbij waren Ds. De Lint en ik aanwezig". Blijkbaar was het afgekondigd in de hervormde en de gereformeerde kerk, want dr. Arntzen schrijft verder: Er waren ook meerdere luisteraars van hervormden en de gereformeerden".

Ds. W.H. Blaak in ambtsgewaad in gesprek met zijn zoon Henk in de tuin van de pastorie. Op de achtergrond rechts de pastorie van de Hervormde Kerk.

Hieruit mag blijken dat ds. Van Leeuwen open stond voor samenwerking, wanneer dat mogelijk was. Ds Antzen vervolgd: "Uit uw brief en gesprek begreep ik dat er onder uw voorgangers ook nog verschil is in de aard van de prediking en dat u prijs stelt op een duidelijke, begrijpelijke uitlegging en toepassing van de Schriften. Al nam men in uw kring niet makkelijk aan, dat iemand tot de echte gelovigen behoorde. Maar we zijn geen hartenkenners. Alleen de Heere weet wie de Zijnen zijn. Met u betreur ik dat een bloeiende gemeente zo uiteengevallen en gedecimeerd is. Laten we hopen dat, die heengingen of afgeschreven werden onder goed herderlijk opzicht kwamen".

Dr. Arntzen betreurd het dat ook zijn voormalige gemeente van Anna Jacobapolder sterk is veranderd. Ook die gemeente is veel lichtzinniger geworden, helaas. Dr. Arntsen verliet de gereformeerde kerk in 1971, vooral omdat hij zich zorgen maakte over de "opkomende Schriftkritiek". Omdat ik graag wat meer gegevens over de voor mij achtenswaardige predikant ds. Dirk van Leeuwen wilde optekenen was ik met de gegevens van dr. M. J. Arntzen erg ingenomen. In de vorige Cronicke was immers de periode van ds. Van Leeuwen en niet minder ook die van zijn vrouw, enigszins abrupt afgesloten. We zullen hier nu eerst nog wat dieper op ingaan voordat we de geschiedenis van de gereformeerde kerk van Anna Jacobapolder gaan beschrijven.

Periode ds. Van Leeuwen

U zult begrijpen dat het opviel bij de gemeenteleden in de Achterstraat dat de predikant de band met de collega's op het eiland verstevigde. Niet dat zijn voorganger ds. W.H. Blaak zich helemaal afzijdig hield van de collega's van de andere gemeenten, maar Van Leeuwen trok volgens mij de band wat steviger aan. Ook het pastoraat in zijn eigen (grote) gemeente nam hij naarstig waar. Hij was ook erg ingenomen met de Christelijke school, die een jaar voor zijn overkomst uit Loenen aan de Vecht haar deuren had geopend. Jammer dat met deze tweedeling in het lager onderwijs tussen O.G.G en de G.G. enerzijds en de NHK anderzijds enige ijverzucht was ontstaan. De meeste kinderen gingen vanaf 1 april 1949 naar de nieuw opgerichte Christelijke school.
Alleen het hoofd L.J. van den Ende en onderwijzeres J.J Elenbaas konden op de openbare school worden gehandhaafd. Vooral de juffrouw, die zo zeer geliefd was op het dorp had er hartzeer van. Zij trouwde pas op latere leeftijd, was kind aan huis in de hervormde pastorie en had haar kosthuis bij Prientje van Elsacker in de Voorstraat. Zij was erg lief voor haar leerlingen. Men waande zich bij haar en bij meester van den Ende al op een Christelijke school. Beiden begonnen en eindigden de lessen met gebed en gebruikten zondagschoolboekjes en versjes van de NHK. Van den Ende was ook nog een periode ouderling in de hervormde kerk. Het was in een betrekkelijk klein dorp als Flupland een zeer trieste zaak toen het schoolplein in tweeën werd gedeeld en in de nog ouderwetse school met de karakteristieke lange gang, die dateerde uit 1887, een afscheiding werd gemaakt. Maar de tijd heelde de wonden. Het duurde wel geruime tijd. Maar de drie kerken hadden elkaar toch nodig. Daarop kom ik straks nog terug.

Woning voor de hoofdonderwijzer

In de twee gemeenten die in de Christelijke school participeerden moest naast de normale collecten nu menigmaal een collecte worden gehouden voor de school. Naast het landhuis 'Even Buiten' aan de Oostdijk werd door aannemer Marien Geense al snel begonnen met de bouw van een woning voor het hoofd van de nieuwe school, meester Adriaan Boone. In beide gemeenten werd ruimhartig geofferd zodat de school aan haar financiële verplichtingen kon voldoen. Ds. Van Leeuwen had een warm hart voor de pas opgerichte school. De predikant bezocht de leerlingen trouw.

Rechts op de achtergrond de in 1895 gebouwde kerk aan de Langeweg. De pastorie had toen nog geen verdieping.

Zoals we in ons vorige artikel hebben genoemd was de ambtsperiode van ds. Van Leeuwen erg kort. Slechts twee jaar na zijn komst werd hij bij het vervullen van een vacaturebeurt in zijn vorige gemeente Loenen aan de Vecht dood op zijn slaapstede aangetroffen. De predikant liet niet alleen een herderloze gemeente achter, maar ook zijn vrouw Bastiana Maria van Eijk. Hun huwelijk is kinderloos gebleven. De predikant was erg vrijgevig, zodanig dat hij zijn vrouw haast berooid achter liet. Ze mocht in de pastorie aan de Voorstraat blijven wonen zolang dat mogelijk was. Kort na het overlijden van haar man maakte zij ook de Ramp van 1 februari 1953 te Flupland mee. De schade aan de pastorie was vrij klein en nadat deze was hersteld mocht ze daarin blijven wonen tot het najaar van 1956. Lerend ouderling L. Gebraad nam in september van dat jaar een op hem uitgebracht beroep naar oud gereformeerd Sint Philipsland aan. Tijdelijk mocht mw. Van Leeuwen in huis bij de weduwe Pietje van Dijke-Van der Kolk aan de overzijde van de Voorstraat, op nummer 40. Daar kon ze blijven tot april 1957.
Mevr. Van Leeuwen wilde op het dorp waar haar echtgenoot werd begraven blijven wonen. De kerkmeesters van de OGG, Kees Nieuwelink, Jan Neele en Lauw Reijngoudt deden hun best om de woning van Fien Geense in de Achterstraat in huur te krijgen met het doel deze te bestemmen voor de predikantsweduwe. Daarop werd door het echtpaar Geense gunstig gereageerd. De bekende notulist voor de kerk en voortrekker voor de landarbeiders Lauw Reijngoudt was al overleden toen zij er op 1 april 1957 haar intrek in kon nemen. Ze trof het met haar buren. Aan de ene kant woonde Neeltje Quist, een ongehuwde al wat oudere dame. Ook deze buren stonden haar in alles ter zijde. Op 1 oktober 1959 kreeg ze daar het jong getrouwde echtpaar Jan en Coba Verwijs-Reijngoudt als nieuwe buren. Deze woning kwam beschikbaar i.v.m. de verhuizing van het echtpaar Jan Goudswaard en Lijntje Kunst naar Bergen op Zoom. Van het jonge echtpaar Verwijs heeft de weduwe veel steun gekregen, als het nodig was, werd ze op haar wenken bediend. Over de woning en haar vorige bewoners die mw. Van Leeuwen in de Achterstraat tot haar beschikking kreeg, valt oneindig veel meer te vertellen, maar dat wil ik bewaren voor een volgend artikeltje.

Er werd een babyfoonverbinding aangelegd door de muur tussen de woningen. Had ze vragen, dan werd ze op haar wenken bediend. Ook voor een boodschap, eten, drinken, zorg en wat men verder maar bedenken kan werd ze door de jonge buren geholpen. Ook bij haar gingen de jaren meetellen. Haar gezondheid, zowel lichamelijk als geestelijk, ging achteruit. Jan en Coba dachten er niet aan om de hulp te staken, maar een gesprek met het kerkbestuur was nodig om ongewenste ongevallen te voorkomen. Zij hebben toen het vrijgezelle gemeentelid Jane Filius, die toen rond de 65 jaar was, bereid gevonden om bij de weduwe in te trekken. Zo werd de broodnodige hulp van verzorging en eenzaamheid bij de hoogbejaarde weduwe opgelost. Het was op 29 juni 1974 toen Jane de hulp inriep van buurvrouw Verwijs. Bij haar bed gekomen zag Jane er geen kans voor haar te helpen. Toen ze beiden bij haar bed terugkeerden zei Coba tegen haar: mevrouw is er niet meer Jane, ze is overleden. Helemaal van streek keek ze Coba aan alsof het niet waar kon zijn. Bastiana Maria van Eijk, geb. te Aarlanderveen werd als een van de eersten begraven op de nieuwe

begraafplaats aan de Zijpestraat, die in 1974 in gebruik was genomen.

Onkerkelijke periode in De Polder

De meeste gezinnen die zich na de bedijking in 1847 in de Anna Jacobapolder vestigden behoorden van huis uit tot de nederlands hervormde kerk. Voor zover is na te gaan was Del Campo buitenkerkelijk. Mocht dat wat te sterk uitgedrukt zijn, kerkgang was voor hem in ieder geval geen zwaarwegende zaak. Wel vond hij het nuttig dat de kinderen in zijn polder gelegenheid kregen om onderwijs te volgen. Dat blijkt uit het feit dat hij al in 1860 een school in De Polder liet bouwen, waar hij als burgemeester een stevige lening voor verstrekte.

De zondag was in die tijd in De Polder een echte vrije dag, maar werd wel heel anders ingevuld dan in het buurdorp Sint Philipsland. Ze speelden met knikkers en stuiters en vermaakten zich met andere spelletjes op straat. Kortom, de pioniers die met 'De Majoor', zo werd Del Campo wel genoemd, naar Anna Jacobapolder waren gekomen namen het voor een groot gedeelte niet zo nauw met de zondagsrust. Wanneer het droog weer was hadden de mannen het in hun kleine huisjes, met vaak een stel drukke kinderen, al vlug gezien. Ze trokken naar buiten en gingen spelletjes doen. Wanneer we dan nog even de begintijd in herinnering brengen, dan kunnen we begrijpen dat de inwoners uit De Polder al vlug de naam hadden verworven van een heidense groep. Aan deze onkerkelijke periode kwam een einde met de komst van de pachters op de boerderijen. Dat begon toen Wilhelm Calland in het najaar van 1872 met zijn vrouw en drie dochters de hofstede La Solitude verruilde voor een woning te Bergen op Zoom. In zijn plaats kwam Cornelis van Strien, die getrouwd was met Maria Remeijnse naar de boerderij aan de Hogeweg. Blijkbaar was dit maar ter overbrugging, want in het voorjaar van 1873 keerde het echtpaar terug naar Wolphaartsdijk. Eind februari 1873 kwam zijn zwager Hendrik Geelhoed, getrouwd met Pieternella Remeijnse met 10 kinderen in de Kramerspolder wonen. De toen 43-jarige Geelhoed ging de landerijen ten zuiden van de Bruintjeskreek, groot circa 150 hectare, van Caland pachten en beboeren.
Hij bleek een goede boer te zijn, wat de aandacht van Del Campo trok. Dat leidde er zelfs toe dat er in 1875 vier van de vijf boerderijen in de Anna Jacobapolder, allen zo'n 150 hectare groot, werden verpacht aan familieleden van Hendrik Geelhoed, bestaande uit de gezinnen Van Strien en Wisse.

In de gemeenteraad

Hendrik Geelhoed was een voortvarend man. In 1878 wist hij al een zetel in de gemeenteraad te verwerven. Op 11 april 1878 vond ook de institutie plaats een christelijk gereformeerde kerk in Anna Jacobapolder Burgemeester F.W.S. von Staedel, die van september 1870 tot mei 1876 Sint-Philipsland als burgemeester had gediend, vond het overwicht van de rijke boeren in de gemeenteraad onacceptabel. In zijn ontslagaanvrage in maart 1876 lezen we het volgende:

"Excellentie! bijna zes jaren heb ik in deze zo zeer verwaarloosde gemeente met lust en kracht mij gewijd aan de belangen van St Philipsland en Uwe Excellentie trouw en eerlijk gediend; maar helaas! Mijne belooning was hier niets anders dan grove ondank door de boerenpartij, die niet rusten zullen, voor Zij de ondergang van vrouw en Zeven Kinderen berokkend hebben, en dat alleen omdat ze evenals vroeger niet kunnen mederegeren, en knoeien ten kosten van de arbeider en minderen man, zoals Uwe Excellentie te wel bekend is. ....." De boer van La Solitude voelde zich geroepen tot burgemeestersambt Hendrik Geelhoed voelde zich nu geroepen naar de openstaande post van burgemeester in zijn eigen woonplaats te solliciteren. Daaruit blijkt dat het bezit van hem en zijn familie in korte tijd fors was toegenomen. In zijn sollicitatiebrief kunnen we dat lezen: "....Aangezien het mij niet onverschillig is welke persoon alhier zouw komen daar ik met mijn familie 2 derde van dit Eiland in bezit hebben tot Landbouw. Namelijk de Kramerspolder en Anna Jacobapolder. Onder Vooraarde als wij alhier een flinke Sikretaris konden krijgen die ik dan nog wel tegemoet zoude willen komen wegens het traktement.

Geelhoed meende het goed. Hij gaf aan de post van burgemeester graag op zich te nemen, maar voor de dubbelfunctie van burgemeester /secretaris had hij geen ambitie. Dat kwam ook al uit in zijn sollicitatiebrief, die nogal wat schrijffouten bevatte. Hij kon dat er niet bij doen, zo schreef hij. Maar dat hoefde geen punt te zijn. Hij was bereid om aan de salarispost van de gemeentesecretaris een gedeelte te betalen. De sollicitatiebrief van Geelhoed moest echter nog een station passeren wilde hij in aanmerking kunnen komen voor deze functie. De Commissaris van de Koning in Zeeland was namelijk gewend om bij sollicitaties naar burgemeesterspost zijn vertrouwensman te raadplegen. In dit geval was dat burgemeester C.J. de Vulder-van Noorden van Tholen. Hij diende de Commissaris van advies, maar niet in het voordeel van landbouwer Geelhoed van La Solitude. Zijn kerkelijke

De Noordweg in 1910. Vooraan de woningen die aanvankelijk werden gebouwd. Na de eeuwwisseling werden de woningen, als de financiën dat toe lieten, opgetrokken.

achtergrond lag voor het bekleden van de burgemeesterspost duidelijk in zijn nadeel. Hij schreef over hem: "....wat H. Geelhoed betreft, dat is een streng afgescheiden man, komt als het ware zelden in de gemeente, heeft wel een vaste wil, doch mist nog meer als den eerste genoemde, de bekwaamheid en geschiktheid voor het bedoelde ambt. Ook deze stel ik u voor niet voor te dragen." Erg vervelend voor de boer uit de Kramerspolder, maar was men toen, en ook nog wel later, kerkelijk rechts georiënteerd, was opklimmen op de ambtelijke ladder in de maatschappij niet eenvoudig.

Nicke

Om duidelijk te zijn: de toebedeelde boerderijen aan de pachters waren vooral in die tijd met 150 hectare nogal groot. In de loop van de tijd werden ze gesplitst. Nicke werd in tweeën gedeeld om een

De eerste bewoners van de boerderij 't Hof Rumoirt. V.l.n.r.: Abraham Wisse, Sam Wisse, vader Adriaan Wisse, aanvankelijke eigenaar dhr. Hartman (schoonzoon van Del Campo sr.), Jannetje Wisse-Remeijnse en de dienstbode. Het gezin kwam op 4 februari 1876 uit 's Heerenhoek. Foto circa 1910.

deel voor een zoon, namelijk Jan van Strien af te koppelen. Voor hem werd de nieuwe Wilhelminahoeve, op betrekkelijk korte afstand van de boerderij Nicke gebouwd. Later wilde ook broer Cornelis van Strien, die eerst koopman was geworden, nog zijn deel hebben van Nicke. Jan van Srien van de Wilhelminahoeve voelde daar niets voor. Zijn broer Abraham die op Nicke woonde dacht daar anders over. Hij splitste wederom een kleiner gedeelte van de boerderij Nicke af voor zijn broer Cornelis van Strien, die toen de Mariahoeve aan de overzijde van de Lageweg liet bouwen.

't Hof Rumoirt

De oudste boerderij 't Hof Rumoirt was voor Adriaan Wisse. Zoals de boerderij Nicke in meerdere parten was verdeelt, was ook Rumoirt met zo'n 150 hectare bouwland te groot om door een landbouwer bewerkt te worden. maar ook daarnaast kwam Aan de overzijde van de Langeweg werd voor deze splitsing Nieuw Rumoirt gebouwd. Daar kwam zoon Abraham Wisse op de bestaande hofstede en werd voor broer Jan Wisse Nieuw Rumoirt gebouwd Van de Stelberg werd vervolgens de Magdalenahoeve aan de Noordweg los gekoppeld en Frederiksburg werd in tweeën gedeeld ten behoeve van de Helenahoeve.

Willemshoeve

Enige tijd later werd ook Willemsburg, ook wel de Willemshoeve genoemd, bij De Sluis verkaveld door het losmaken van een aantal kleinere boerderijen o.a. De Anna Jacobahoeve, Robertshoeve en Zeldenrust.

De pachters op deze boerderijen kwamen bijna allemaal van Zuid-Beveland en konden worden gerekend tot de streng gereformeerde gezindte. Aanvankelijk behoorden ze tot de christelijk afgescheidenen, maar na de stichting van de kerk in De Polder werden ze bij 'bevolking' als christelijk gereformeerd ingeschreven.

Zij waren allen trouwe kerkgangers en hoewel ze natuurlijk op Sint-Philipsland welkom waren, werd toch al spoedig - om verschillende redenen de behoefte gevoeld aan een kerk in Anna Jacobapolder. Vooral omdat de boeren daarbij de steun van de bevolking nodig hadden werd een oplossing gevonden.

Wilhelmina Regina

Omdat de financiële middelen tot het stichten van een nieuwe kerk in het begin nog ontbraken werd toch een oplossing gevonden. In die jaren was er in De Polder een einde gekomen aan de meekrapteelt. Daarom stond de meestoof Wilhelmina Regina, vernoemd naar de derde dochter van Del Campo, bij het buurtschap De Sluis leeg. Del Campo senior gaf toestemming om een gedeelte van de stoof als kerk in te richten.

Het is begrijpelijk dat deze nieuwigheid in Anna Jacobapolder belangstelling trok, en ook Del Campo behoorde enkele malen tot de kerkgangers. Met deze noodoplossing redde men zich tot 1895, in welk jaar een nieuwe kerk met pastorie in de kern van het dorp, aan de Langeweg weg gebouwd werd. Tot dan had landbouwer Hendrik Geelhoed de leiding gehad in het kerkelijke gebeuren. Hij was toen 65 jaar oud en trok zich terug uit de kerkenraad en werd opgevolgd door Pieter Vogelaar, landbouwer op de Helenahoeve.

Moeizaam kwam het kerkelijk leven tot stand. Toch werd na een aantal keren vergaderen op breder niveau met

Boerderij 't Hof Rumoirt omstreeks 1910. Deze boerderij behoort samen met de boerderij Nicke tot de oudste van boerderijen van Anna Jacobapolder.

predikanten uit de omtrek besloten om het kerkelijk leven in een meer organisatorische vorm gestalte te geven. Na meerdere besprekingen werd op 11 april 1878 de christelijk gereformeerde kerk in Anna Jacobapolder geïnstitueerd. De eerste kerkenraad bestond uit de ouderlingen Hendrik Geelhoed en Cornelis van Dijke. Als diaken werden Cornelis van Strien en Abraham Wisse aangesteld. De toeloop was nog niet zo groot en daarom moesten de gemeenteleden in de eerste jaren tevreden zijn met leesdiensten en nu en dan een gastpredikant. De inkomsten waren van dien aard dat de kerkenraadsleden steeds met een lijst de leden bezochten om hun naam en het bedrag dat ze voor de kerk offerden, in te vullen. Op de kerkenraadvergadering werden eerst de namen van functionarissen met het geschonken bedrag ingevuld.

Eigen predikant

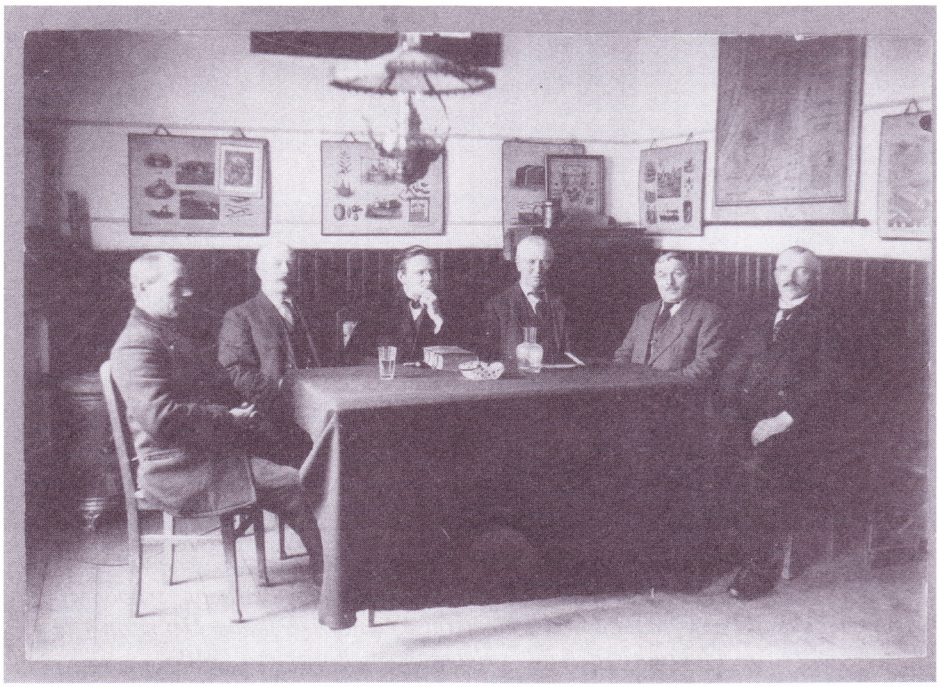
Eerst in 1888 kwam er verandering in deze situatie. De gemeente bracht een beroep uit op ds. Jacobus Verhave. De predikant was erg streng in het toepassen van de kerkelijke tucht. Uit de kerkenraadnotulen blijkt dat veerman De Waal uit Bruinisse tijdens een vergadering zijn lidmaatattestatie wilde aanbieden. Echter, op de vraag van ds. Verhave of hij ook op zondag de veerdienst zou onderhouden, antwoordde de veerman bevestigend. Dat was voor de predikant reden genoeg om zijn attestatie te weigeren.

De predikant heeft de gemeente tot 1894 gediend. Op 27 mei van dat jaar preekte hij afscheid en diende vervolgens de Gereformeerde kerk van Aarlanderveen. Sinds 1892 had de gemeente van Anna Jacobapolder zich aangesloten bij de doleantie, de nieuwe Gereformeerde Kerken.

We zullen pogen in het kort ook iets van de predikanten te noemen die de gereformeerde kerk te Anna Jacobapolder hebben gediend. Zoals al genoemd kreeg de gemeente in 1888 een eigen predikant in de persoon van ds. Jacobus Verhave, die deze gemeente tot 27 mei 1894 diende. Een kleinzoon van deze predikant schreef later in het kerkhistorisch blad 'De Hoeksteen' een artikel over het predikantsleven van zijn grootvader. Dat is nogal uitgebreid en daarom misschien beter om daar later in een apart artikel op terug te komen. In de vacante periode sloeg de kerkenraad toch spijkers met koppen. Met de gemeente werd overeen gekomen tot het bouwen van een nieuwe kerk in het Gehucht aan de Noordweg, zoals dat toen nog werd genoemd. Aan het einde van de bebouwing van de Langeweg werd de nieuwe kerk met pastorie gebouwd. Eenvoudig, maar de bebouwde kern Anna Jacobapolder kreeg er meer aanzien door. Schuin tegenover de kerk had W.F. del Campo, genaamd Camp tijdens de periode dat hij burgemeester van Sint Philipsland was ook al een school laten bouwen.

Renger van der Kamp

In 1897 werd een beroep uitgebracht op candidaat Renger van der Kamp, geboren te Puttershoek 5 december 1868. Hij nam dat beroep aan en werd de eerste predikant in het nieuwe kerkgebouw dat in 1895 werd gebouwd in het Gehucht aan de Noordweg, zoals de kern Anna Jacobapolder toen nog werd genoemd. Met zijn vrouw Hermina Hirschman, geboren te Pernis 15 januari 1870 betrok hij de nieuw gebouwde pastorie. In De Polder werd op 27 januari 1899 hun eerste kind, zoon Evert Anie geboren. Ook de schoonmoeder van ds. Van der Kamp,

Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk te Anna Jacobapolder. V.l.n.r.: Nehemia van der Reest, Jan van Strien, ds. H. Veldkamp, Piet Vogelaar, Abraham Geelhoed en Abraham Wisse. De foto is genomen in 1924.

Apolonia Aalders, geb. te Overschie was met het gezin meegekomen naar Zeeland. Al op 5 juni 1899 vertrok de predikant met zijn gezin alweer uit Anna Jacobapolder om de herdersstaf in de Zeeuws-Vlaamse plaats Axel op te nemen. Schoonmoeder Apolonia vertrok enkele maanden eerder naar Hazerswoude.

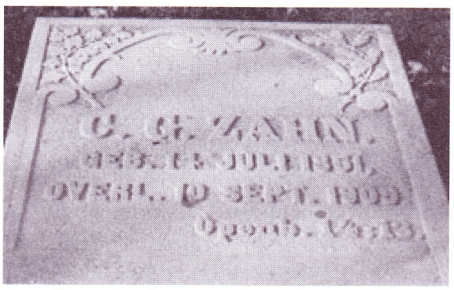
Ds. Fekke Bruinsma

De gemeente bleef maar heel kort vacant. Op 7 november 1899 werden de manslidmaten bijeen geroepen en stemden met de kerkenraad in om een beroep uit te brengen op ds. Fekke Bruinsma uit Oldeboorn en Nes. Al binnen drie weken tijd liet de predikant weten dat hij het beroep naar Anna Jacobapolder zou aannemen. Geboren te Warns in Friesland op 18 oktober 1866, trouwde hij met Louise Charlotte Fahrenhorst, geboren te Kampen, op 17 september 1871. Zij vestigden ze zich in De Polder op 17 februari 1900. Ze hadden twee zoontjes van 1 en 2 jaar, die beiden in hun vorige gemeente waren geboren. Hun derde kind Frederik Willem, werd in De Polder geboren op 20 augustus 1900, maar is helaas al na twee maanden op 2 november overleden. Overigens hield de predikant het al vlug voor gezien in de Zeeuwse gemeente. In juni 1901 nam Bruinsma een beroep aan naar de gereformeerde kerk te Beetgum. Het gezin vertrok op 11 oktober 1901 naar deze nieuwe gemeente.

Anthonie Dekkers

Op 7 juli 1903 bracht de gemeente daarna een beroep uit op ds. Anthonie Dekkers te Veere met als gunstig gevolg dat hij het beroep aan nam op 21 juli 1903. Al op 24 augustus 1903 vestigde het gezin zich in de pastorie in De Polder. Ds. Dekkers werd geboren te Vlissingen op 19 juli 1855. Zijn vrouw Cornelia Geertruida Zahn overleed in Anna Jacobapolder op 10 september 1909 als dochter van Johan George Wilhelm Zahn en Francina Cornelia Kolff en werd te Sint Philipsland begraven. Het lijkt dat de vrouw van de predikant gedurig hulp nodig had. Van het voorjaar 1907 tot oktober 1908 verbleef haar 20-jarige nicht Cornelia Zahn uit Vries in de pastorie. Na haar vertrek naar Winterswijk kwam meteen een 20-jarig nichtje van de predikant Johanna Dekkers uit Den Helder in de pastorie. Zij bleef er tot 4 december 1909, dus tot enkele maanden na het overlijden van de huisvrouw van ds. Dekkers. Het echtpaar had twee kinderen. Zoon Johan George Wilhelm, geb. te Roden 28 maart 1885 en dochter Johanna Suzanna, geb. 6 juni 1890 te Oldekerk.

Op 6 september 1910 nam ds. Dekkers een beroep aan naar Zevenhuizen in Groningen. Hij studeerde te Kampen en werd als kandidaat in de christelijk geref. kerk te Roden bevestigd op 21 december 1884. Nog maar enkele jaren geleden bespeurde ik op de oude begraafplaats te Sint Philipsland een grote platte grafzerk waarop nauwelijks tekst te lezen was. Onder groene aanslag, mos en andere

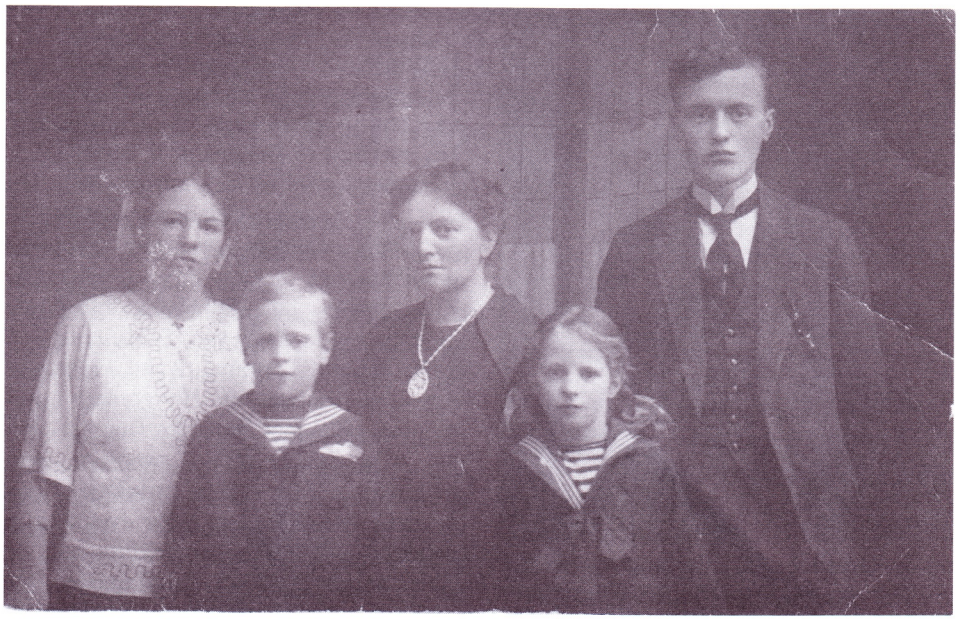
smerige aanslag was de tekst op de zerk nauwelijks te ontdekken. Toch wilde ik weten wie er begraven lag. Nog dezelfde week ben ik gewapend met staalborstel, schuurpapier en krabber de hardstenen plaat gaan reinigen. De naam die voor de dag kwam zei me eerst niets. Toen ik de steen had gereinigd moest ik in mijn beschikbare gegevens op onderzoek wie deze vrouw was. In mijn gegevens vond ik dat zij de vrouw was van de toenmalige predikant in Anna Jacobapolder. Er is enige reparatie aan nodig. Als dat gebeurd is, dan ziet de steen er uit zoals hij er 100 jaar geleden is neergelegd. Ds. Dekkers herdacht te Driebergen in 1939 dat hij 55 jaar predikant was. Hij is daar overleden in 1943 op 88 jarige leeftijd.

Ds. Paulus Eduard van Schaik

Na ds. Dekkers werd de gemeente van Anna Jacobapolder gediend door ds. Paulus Eduard van Schaik. Deze werd geboren te Hattem op 17 april 1880. Begin 1911 woonde hij te Zonnemaire. Daar kreeg hij in het voorjaar van 1911 een beroep van de gereformeerde kerk in Anna Jacobapolder. Hij nam het beroep aan en vestigde zich met zijn vrouw Theodora Johanna Maria Slothouber op 23 mei van dat jaar in deze kern op het schiereiland Sint Philipsland. Zijn vrouw Theodora, met wie hij op 16 december 1909 trouwde te Heteren werd aldaar geboren op 30 december 1883 als dochter van Hendrik Jacobus Slothouber en Theodora Johanna Maria van Heteren.
Hij vertrok op 29 december 1916 naar Strijen (z.h).

Ds. J.D. Wielenga

Van de volgende predikant is bekend dat hij in een "stampvolle kerk op zondagmorgen 5 mei 1919 in Anna Jacobapolder werd bevestigd". De beroepen predikant uit Middelburg: ds. Johannes Dirk Wielenga werd door zijn broer B. Wielenga uit Amsterdam bevestigd met de tekst uit Jesaja 42:7. In de namiddagdienst deed de nieuwe predikant zijn intrede uit de 2de brief van Paulus aan Korinthe, hoofdstuk 4:5 t/m 7. Na de predicatie sprak hij woorden van dank tot zijn broer als bevestiger en tot ds.

Mevrouw Wielenga-Visser met haar kinderen Douwe Klaas (r) en links dochter Lolkje Annie. Vooraan de tweeling Gerbers Rienk (l) en Johanna Edith.

Van der Kooij uit Bergen op Zoom als consulent. Ook zijn kerkenraad en het hoofd van de Chr. School, meester Adrianus van der Blom bedankte hij voor de ontvangen hulp bij zijn overkomst. Hij vroeg hen tevens om hulp en steun die kan leiden tot groei en bloei van de gemeente. Sinds 1912 had De Polder naast de openbare school die in 1860 werd gebouwd, ook een Christelijke school aan de Lageweg. Grote voortrekker daarvan was landbouwer Jan van Strien, die al in 1903 als voorzitter van het stichtingsbestuur aantrad. In 1912 werd de school officieel geopend. De oprichter van de school sprak in deze bevestigingsdienst, nu als ouderling, de nieuw gekomen predikant hartelijk toe en liet hem de zegenbede uit Psalm 134 toezingen. Nog enkele gegevens van het gezin ds. Johannes Dirk Wielenga en zijn vrouw Grietje Wielenga-Visser wil ik hier noemen. Hij is geboren te Almkerk op 22 januari 1881, zijn vrouw op 30 maart 1885 te Leeuwarden. De twee oudste kinderen zagen op 23 december 1905 en 8 januari 1901 het levenslicht te Leek. De tweeling is geboren op 5 oktober 1914 te Middelburg. Krap twee en een half jaar woonde het gezin te Anna Jacobapolder toen ze op 6 oktober 1921 vertrokken naar de gereformeerde kerk te Haarlemmermeer.

Ds. Spoelstra en zijn vrouw Hendrika Spoelstra-Bouman bij hun huwelijk op 3 oktober 1929.

Ds. J. Spoelstra

Dat we eerst ds. Arntzen hebben besproken en daarna ds. J. Spoelstra komt omdat ik in deze aflevering nog iets over Ds. D. Van Leeuwen en zijn weduwe Maria Bastiana van Eijk wilde schrijven. Ik heb daar bij de aanvang van dit artikel al iets over geschreven, dus vandaar dat ik de opvolger van ds. Spoelstra al heb besproken. Ik vraag u daar dus begrip voor.

Herinneringen

Met de drie dochters van ds. Johannes Spoelstra, die de gereformeerde kerk van 1929 tot 1947 heeft gediend, hebben we al meerdere jaren contact. Als er wat te vieren is in Anna Jacobapolder zijn ze er. Nu het hotel Oosterschelde op de veerhaven te Anna Jacobapolder is gebouwd, blijven ze daar wel eens een nachtje over. Het hotel staat op de plaats waar tot 1987 de veerboten Zijpe en Krammer de diensten onderhielden tussen Anna Jacobapolder en Schouwen-Duiveland. Voor velen nog een bekend plekje dat op de fiets of met de auto nog menigmaal wordt bezocht. Bij onze oudere generatie op ons eiland klinkt de naam van ds. Johannes Spoelstra nog bekend in de oren. Mede omdat hij de gereformeerde kerk van 1929 tot 1947 diende, willen we aan deze predikant ook de nodige aandacht schenken. Verschillende inwoners van De Polder die nu zo rond de 70 jaar en ouder zijn zullen herinneringen hebben aan dit predikantsgezin. Daarom willen we ook hem in deze beschrijving over het religieus erfgoed even aanhalen.

Dominee Spoelstra werd geboren te Sappemeer op 18 januari 1893 als zoon van Jan Spoelstra en Annechien Bentum. Hij overleed te Buitenpost 2 maart 1975. Johannes kwam uit een talrijk gezin. Hij was het negende kind in het gezin Spoelstra, waarvan de vader eveneens predikant was.
Zijn vader Jan Spoelstra bleef de gereformeerde kerk van Sappemeer van 1890 tot 1927 trouw. Kand. Johannes Spoelstra trouwde te Hoogezand op 3 oktober 1929 met Hendrika Bouman. Hij en zijn broer Klaas werden eerst onderwijzer. De eerste werkplek van Johannes was Meeden. Maar evenals zijn vader volgde hij een opleiding aan de Theologische school te Kampen. De Zierikzeesche Nieuwsbode (Z.N.) meldt op 8 juli 1927: "Aangenomen naar Anna Jacobapolder Joh. Spoelstra, cand. te Meeden". In het knusse kerkje aan de Langeweg deed hij daar in het begin van een lange economische crisis zijn intrede.

Vooral Anna Jacobapolder, de tweede kern van het eiland, kreeg nogal wat over zich heen voordat het Duitse leger in mei 1945 capituleerde. Ze kregen vooral materieel gezien veel te verduren. Tot de bevrijding door de Canadezen op 4 november 1944 bleef het in de kern Sint Philipsland vrij rustig. In Anna Jacobapolder daarentegen werden in 1943 de woningen en andere gebouwen op De Sluis, de Sluisweg met nog een aantal boerderijen aan de Langeweg door de Duitse Weermacht afgebroken. De Zijpsekreek achter de woningen van De Sluis werd uitgediept en verbreed. Deze moest als 'tankval' dienen als de gevreesde invasie onverhoeds eventueel vanuit zee zou plaatsvinden. De pas aangelegde nieuwe betonnen Rijksweg bleef nog gespaard. Deze kon, mocht dat nodig zijn, wel met een flinke portie dynamiet worden opgeblazen.
Kort daarop, in februari 1944, werd een inundatiebevel afgevaardigd voor de polders van Sint Philipsland. Alleen de Oude Polder en de Henriettepolder, waarin de kern Sint Philipsland ligt, werden gevrijwaard van deze inundatie. Maar voor de bewoners van Anna Jacobapolder was er geen pardon. De bewoners moesten hun woningen en boerderijen met vee en have verlaten. Het inundatiebevel was onherroepelijk.
Gelukkig bleef het dorp aan de Krabbenkreek droog. De familie Spoelstra kreeg een gastvrij onderdak in de pastorie van de hervormde kerk, die toen werd bewoond door dominee en mevrouw Pelgrim Holst-Mesman, die van 1942 tot 1946 de hervormde kerk van Sint Philipsland diende.
Zoals gezegd, gelukkig werden de Oude- en de Henriëttepolder niet geïnundeerd. De Fluplanders mochten in hun woningen blijven. Een groot gedeelte van de bewoners uit De Polder werd in het dorp aan de Krabbenkreek opgenomen bij gezinnen. Niet alle bewoners waren daarmee ingenomen. Menig gezin schikte zich om evacués op te nemen, maar de burgemeester en de enkele ambtenaren die de gemeente nog bestuurden gingen er toe over om woningen te vorderen. Ik zal een voorbeeld geven: Pieternella den Braber (Pietje Sloot) moest haar huisje uit en intrekken bij haar zus Leuntje, die met zoon Willem enkele woningen van haar vandaan woonde. Zodoende kwam de

woning van Pietje beschikbaar voor het gezin van Joh. Quist uit Anna Jacobapolder. Dit is slechts een van de vele voorbeelden die men toepaste om de evacué's onderdak te geven. Niet voor alle gezinnen was plaats. Zo'n 10 tot 15 gezinnen reisden per binnenschip naar de provincie Groningen, naar plaatsen als bijvoorbeeld Grijpskerk. Meest jonge gezinnen laadden hun meubeltjes en bedden in het laadruim en voeren over de binnenwateren en het IJsselmeer naar deze noordelijke provincie waar ze een woning en werk bij boeren konden vinden.

In ballingschap

Van de hervormde predikant ds. Pelgrim Holst was bekend dat hij erg anti Duits was ingesteld. Een of meerdere malen had hij als 'slotpsalm' een of meer coupletten van het Nederlandse volkslied laten zingen. Hij deed dat o.a. op de verjaardag van koningin Wilhelmina. Hij weigerde ook een N.S.B. meisje over te trouwen in de kerk. Bij de mensen die tijdens de bezetting het gemeentehuis bemanden – in feite moesten ze alleen de opdrachten van de Duitse staf uitvoeren – kwam de opdracht binnen dat ds. Holst en zijn gezin het dorp moest verlaten. Blijkbaar kon Holst zelf een bestemming kiezen. Op 2 september 1944 werden ze naar Asperen vervoerd. Verdreven van huis en haard, moesten ze na enige tijd weer verhuizen. Naar bleek was de vrouw van de predikant hoogzwanger. Ze vertrokken naar Reeuwijk, waar de vrouw van dominee Holst geboren was. Daar zag op 2 november - twee dagen voor de bevrijding van Sint Philipsland dochter Nelly Paulina het levenslicht. In ballingschap, wel te verstaan. Niet eerder dan de capitulatie, die op 5 mei door Duitsland getekend zou worden, kon- den ze naar het zuiden terugkeren.

Voor het gros van de inwoners van het eiland zou na de bevrijding de oorlog pas meer vorm gaan aannemen. De inundatie duurde voort tot kort na 4 november. Op die dag werd het eiland door de Canadezen bevrijd. De suatiesluizen gingen bij eb weer open. Het zoute water werd weer door de opzichter van De Polder en zijn medewerkers afgevoerd. De akkers vielen droog en de bewoners mochten beginnen met de schoonmaak van de woningen. Ook het gezin van dominee Spoelstra keerde weer terug naar De Polder. Met hulp van een aantal kerkleden werd de pastorie schoon gemaakt Echter; alles wat boven de grote rivieren verbleef moest wachten tot het reizen naar het bevrijdde zuiden weer mogelijk was. De frontlinie scheidde het schiereiland Sint Philipsland nog van de bezette eilanden Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee. De mensen uit De Polder hadden natuurlijk al heel wat voor hun kiezen gehad door de bezetters, zoals de sloop van veel woningen en de inundatie, maar voor de Fluplanders, waar het uitgenomen de beperkingen, vrij rustig was gebleven, begon de oorlog eigenlijk nu pas goed. Beschietingen en infiltraties vanaf de overkant en allerlei andere dingen, zoals het neerstorten van verdwaalde V-1s en luchtgevechten, het gevaar daarvan lag op de loer. De rust was met de bevrijding niet opgezegd. Het is al genoemd, veel gezinnen waren teruggekeerd naar hun woning. De bakkers stookten hun oven en de slager haalde het mes weer over het staal. Winkeliers hadden hun deuren weer geopend en ds. Spoelstra stond op zondag weer op zijn vertrouwde preekstoel in het gereformeerde kerkje aan de Langeweg.

De dochters van dominee en mevrouw Spoelstra, Anneke, Gesina Jantina, Catharina Martha, Albertha Hermina en Jacomina, werden allen in Anna Jacobapolder geboren. Foto omstreeks 1942.

De overval van Duitse Commando's

De rust was van korte duur. In de nacht van 22 op 23 januari 1945 kwamen in een stille winternacht, het was enkele dagen voor volle maan en de velden waren met sneeuw bedekt een aantal Duitse commando's het Zijpe over. De wachtposten vanaf de Veerhaven tot de Eendenkooi hadden ze niet opgemerkt. Elke wachtpost werd bemand door een Engelse militair en een Nederlandse Stoottroeper. De laatste waren verzetsmensen die een korte opleiding hadden gevolgd in het Markiezenhof te Bergen op Zoom en in een kazerne te Vucht.

Volgens Huub van Loon uit Elzendorp, die door archivaris Fred van de Kieboom en ondergetekende op 6 juli 2009 nog werd geïnterviewd, waren de wachtposten slechts gegraven putjes, net onder de kruin van de zeedijk langs het Zijpe en Krammer. Tussen de posten onderling konden de manschappen met elkaar communiceren via een veldtelefoon. In de bewuste nacht waren de lijnen al onklaar gemaakt door onbekenden zonder dat iemand het had opgemerkt. (of dat werkelijk zo was zal voor altijd een vraagteken blijven).

Te Anna Jacobapolder verbleven de Stoottroepen die wacht liepen in de laatste woningen aan de Noordweg. Daar was ook Huub van Loon aanwezig toen ze zich gevechtsklaar moesten maken om de Duitse commando's tegemoet te gaan. Hun wapen was een Lee-Enfield, een geweer van Engelse makelij. Een andere stoter, Jan van Oerle, die we op 2 juni 2009 te Breda bezochten, vertelde een stengun als wapen te hebben. Een erg gevaarlijk wapen, zo vertelde Jan. Als je dit wapen wat harthandig neerzette had je de kans dat hij zijn magazijn met kogels in een keer ontlaadde. De groep beschikte slechts over één Bren, (een lichte mitrailleur) aldus van Oerle, die op 27

juni j.l., dus ruim drie weken na ons bezoek aan hem al is overleden.
In een linie stelden zij zich gedekt op in een sloot langs de Langeweg bij de begraafplaats. Steeds werd met geschut vanaf het Zijpe aan de Duitse Commando's rugdekking verleend. De granaten vielen ten noorden van de woningen aan de Langeweg, tot dicht bij de Lageweg. Ze vielen dus ook bij en over de woningen van de Noordweg. Daar viel zelfs nog een granaat achter de woningen waar de Stoters waren gehuisvest.
De granaatscherven drongen door tot in de woningen. Wonderlijk genoeg werd daar niemand getroffen. Hieraan zouden we nog veel toe kunnen voegen, maar ik noem dit slechts omdat het ten tijde van ons verhaal plaats vond.

Die nacht sneuvelde de Stoottroeper sergeant Piet Avontuur, die in Anna Jacobapolder was gelegerd. Op en bij de boerderij 't Hof Rumoirt lieten drie Poolse en ook nog twee Engelse militairen het leven. Bij de woningen voor het personeel bij de Reephoeve werd de evacué Karel Snijders dodelijk getroffen door een granaatscherf.

Bij het terugtrekken van de Duitse Commando's naar de zeedijk langs het Zijpe werd de watertoren aan het einde van de Langeweg nog opgeblazen voordat ze zich met hun stormboten over het Zijpe terugtrokken naar Duiveland De Canadese en Engelse bevrijders die al sinds 4 november Sint Philipsland en Anna Jacobapolder bezet hielden waren erg achterdochtig. Ze dachten aan verraad. Na een verblijf van enkele maanden, na de inundatie, moeste de bewoners van Anna Jacobapolder opnieuw hun woningen verlaten. Er werd zelfs aan gedacht om de gehele bevolking van het schiereiland hun verblijf te ontzeggen. Dat bleef echter beperkt tot een vermeend aantal politiek verdachte personen. Deze moesten met hun gezinnen, 80 personen in totaal, verplicht evacueren.

Pas na de capitulatie van Nazi Duitsland konden de bewoners van Flupland en De Polder weer terugkeren naar hun vertrouwde stekje. Ook ds. Spoelstra met zijn vrouw en dochters keerden toen weer terug naar Anna Jacobapolder. Het normale leven, als we het zo mogen noemen, keerde terug. De landerijen van de boeren werden in cultuur gebracht met landbouwgips, waarna het eerste jaar de velden werden ingezaaid met koolzaad, luzerne en gerst. In het gezin van dominee Spoelstra kwam rouw. De vrouw van de predikant, Hendrika Bouman overleed ruim een jaar na de bevrijding van Nederland op 20 juli 1946 op 50 –jarige leeftijd. Zij was een dochter van Jan Bouman en Geessien Kloosterhuis. Zij werd te Anna Jacobapolder begraven. Op 29 juli 1947 vertrok ds. Johannes Spoelstra met zijn vijf dochters naar Genemuiden. Eerder dat jaar had hij een beroep naar deze plaats aangenomen.

De Gereformeerde Kerk met pastorie circa 1935. De pastorie werd later ingrijpend verbouwd. Er kwam een verdieping op en ernaast werd een serre gebouwd. Zowel de kerk als de pastorie deden dienst tot 1960.

In 1954 hield ds. J. Spoelstra uit Genemuiden een herdenkingspredicatie te Anna Jacobapolder omdat hij 25 jaar in het ambt stond, waarvan 18 jaar in De Polder. In de vacature die daarop volgde was consulent ds. Baaijens uit Rilland actief met het houden van catechisatie. Van de catechisanten werd door be middeling van de dames Tanny Geelhoed en Koos Boudeling een enveloppe met inhoud aan hem overhandigd. Met de periode van ds. M.J. Arntzen zijn we nu gekomen in 1952. In dat jaar nam deze predikant een beroep aan naar 's-Gravendeel.

Mededelingen

Tussen het verschijnen van het januarinummer en de Cronicke die u nu in handen hebt zijn ons twee leden door de dood ontvallen. Ik ben gewend om hier enkele woorden aan te wijden.

Eerst wil ik noemen Marinus Cornelis (Rinus) van Dijke, die op de boerderij Bouwlust is geboren en getogen. Hij volgde rond 1950 zijn vader als landbouwer op deze boerderij op.
Rinus overleed op 22 juli 2009 in de leeftijd van 82 jaar. Bij de voorbesprekingen om te komen tot de oprichting van onze kring speelde Rinus in het jaar 2000 een belangrijke rol. In 2001 was hij bij de oprichting van onze kring betrokken. Hij voerde onze ledenlijst aan als lidnummer 1. We denken dankbaar terug aan zijn doorzettingsvermogen daarvoor. Het heeft er toe bijgedragen dat onze kring op 26 januari 2001 werd opgericht.

Ook ontvingen we het bericht dat Laurus Marinus Sinke in de leeftijd van 83 jaar op 23 juni uit dit aardse leven is weggenomen. In zijn woonplaats Utrecht kreeg hij onderweg naar de winkel een hartstilstand. Reanimatie mocht niet meer baten. Laurus behoorde ook tot de leden van het eerste uur. Voor de oprichtingsvergadering kwam hij met zijn vrouw Truida uit hun zomerwoning te Zonnemaire waarin hij zo graag vertoefde. In deze plaats is hij ook begraven. Als een trouw lid leefde hij mee met het wel en wee van onze kring.

Niet alleen voor onze kring was Sinke een bekend persoon. In 1952 kwam hij op het gemeentehuis te Sint Philipsland de geschorste gemeente-ontvanger opvolgen om het financiële wanbeleid op orde te stellen. Hij maakte op Sint Philipsland ook de Ramp mee en maakte zich als eerste ambtenaar verdienstelijk met de opruiming en de herbouw van woningen, school en andere gebouwen in onze materieel zo zwaar getroffen gemeente. Beide families worden met het verlies door ons veel sterkte toegewenst.

Jan Kempeneers

Prijswinnaars braderie 2009

Op de jaarlijkse braderie van juni 2009 kon met een fotoquiz worden meegedaan. Het formulier bevatte een twaalftal details van woningen op de Voorstraat .Zestien van de vele ingeleverde formulieren bleken foutloos te zijn. Het leek moeilijk, maar de formulieren met de juiste invulling werden in een doos gestopt. Vervolgens werd een onafhankelijk persoon van de straat geplukt. Deze mocht er flink in roeren en vervolgens met de neus vooruit de prijswinnaars trekken. De eerste prijs ging naar Jos Verwijs, de tweede naar Reindert Kempeneers en de derde prijs was voor Emmy Dekker. Van harte gefeliciteerd!!

Meer dan 500 leden heemkundekring

De heemkundekring heeft sinds kort ruim 500 leden. Onlangs is het 500e lid van de kring welkom geheten. De afgelopen maanden zijn er bijna 200 nieuwe leden bijgekomen. Vooral oud-voorzitter Jan Kempeneers heeft zich ingezet voor het werven van nieuwe leden. Tijdens de braderie in Sint Philipsland, in juni, zijn 130 mensen lid geworden van de heemkundekring. Al enige tijd was de kring op zoek naar nieuwe bestuursleden. Enkele maanden terug zijn de vacatures vrijwel allemaal opgevuld. Fons Vleghels, inwoner van Sint Philipsland, is aan de slag gegaan als nieuwe voorzitter. Hij en ook de overige nieuwe bestuursleden stellen zich in deze Cronicke voor. Met het grote aantal nieuwe leden en een aangevuld bestuurd is de kring weer nieuw leven in geblazen. Marjan Drenth uit Sint Philipsland was het 500^{e} lid van de kring. Omdat zij verhinderd was mocht haar man Willem op dinsdag 14 juli een bloemetje en een cadeaubon in ontvangst nemen.

Landbouwer Jan van Strien zette zich in 1903 in voor de oprichting van een stichtingsbestuur om te komen tot Christelijk onderwijs in Anna Jacobapolder. De vereniging werd voluit de "Vereeniging tot stichting en instandhouding eener School met den Bijbel op Gereformeerde grondslag" genoemd. In 1912 werd er een school gebouwd aan de Lageweg die op 31 augustus van dat jaar werd geopend. De volgende dag begon meester A. van der Blom met het lesgeven aan 50 leerlingen.

De Rijkebuurt aan de Sluisweg te Anna Jacobapolder werd in 1943 op last van de Duitse bezetter afgebroken. De foto is van voor 1925. De watertoren, die toen is gebouwd, ontbreekt namelijk nog op deze foto. Op de achtergrond is wel het 'Witte Huis' van de polderopzichter zichtbaar.

In verband met de meivakantie hebben de leerlingen van C.B.S Het Kompas op donderdagmiddag 23 april bloemen geplant bij het monument voor de gevallenen te Anna Jacobapolder. Op school werd vooraf bij de groepen 7 en 8 het lesprogramma aangepast. Na de wandeling van de school naar de algemene begraafplaats en het planten van de bloemen, wilde een aantal een leerlingen uitleg over de tekst op het gedenkteken. De erg geïnteresseerde leerlingen kregen deze van juf Greetje de Jong-van Helden en Jan Kempeneers van heemkundekring "Philippuslandt". In de school teruggekeerd blikte de juf Greetje nogmaals terug op de herdenking waaraan ze deze middag hadden meegewerkt. "Dat moeten we jaarlijks blijven doen", zo gaf ze haar leerlingen mee. Zij verving juf Adrianne Neele-van Poortvliet, die toen genoot van haar verlof na de geboorte van zoon Finn.

Basisschoolleerlingen met zelfgemaakte mutsen zingen uit volle borst de vaderlandse liederen tijdens de aubade bij dorpshuis 'De Wimpel' op Koninginnedag 2009.